

Nabo

Unge oplevelser af social inklusion i Danmark

Mogensen, Kevin Holger

DOI:

[10.6027/temanord2020-531](https://doi.org/10.6027/temanord2020-531)

Publication date:

2020

Document Version

Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Mogensen, K. H. (2020). *Nabo: Unge oplevelser af social inklusion i Danmark*. Nordic Council of Ministers. TemaNord Nr. 531 <https://doi.org/10.6027/temanord2020-531>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

nabo

– unges oplevelser
af social inklusion
i Danmark

*"Problemet er ikke, at ingen lytter
til unge, men at ingen spørger os"*

– Ung kvinde, Storby

*"Vi er kun unge mennesker,
men vi er her også"*

– Ung mand, mellemstor by

Nabo – Unges oplevelser af social inklusion i Danmark

Kevin Holger Mogensen

Nabo – Unges oplevelser af social inklusion i Danmark

Kevin Holger Mogensen

ISBN 978-92-893-6701-1 (PDF)

<http://dx.doi.org/10.6027/temanord2020-531>

TemaNord 531

ISSN 0908-6692

Standard: PDF/UA-1

ISO 14289-1

© Nordisk Ministerråd 2020

Denne publikation er finansieret af Nordisk Ministerråd. Indholdet afspejler ikke nødvendigvis holdninger, meninger eller anbefalinger fra Nordisk Ministerråd.

Ansvarsfraskrivelse

Denne publikation er finansieret af Nordisk Ministerråd. Indholdet afspejler dog ikke nødvendigvis Nordisk Ministerråds synspunkter, holdninger, anskuelser eller anbefalinger.

Rettigheder og tilladelser

Dette værk er gjort tilgængeligt i henhold til Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Oversættelser: Hvis du oversætter dette værk, bedes du inkludere følgende ansvarsfraskrivelse: Denne oversættelse er ikke produceret af Nordisk Ministerråd og skal ikke betragtes som officiel. Nordisk Ministerråd kan ikke drages til ansvar for oversættelsen eller eventuelle fejl, den måtte indeholde.

Bearbejdning: Hvis du bearbejder dette værk, bedes du inkludere følgende ansvarsfraskrivelse sammen med tilskrivelsen af værket: Dette er en bearbejdning af et originalt værk publiceret af Nordisk Ministerråd. Ansvar for de synspunkter og holdninger, der kommer til udtryk i bearbejdelsen, påhviler udelukkende forfatteren/forfatterne til bearbejdningen. Synspunkter og holdninger i denne bearbejdning er ikke godkendt af Nordisk Ministerråd.

Tredjepartsindhold: Nordisk Ministerråd er ikke nødvendigvis ejer af samtlige dele af dette værk. Nordisk Ministerråd kan derfor ikke garantere, at genbrug af tredjepartsindhold ikke udgør en overtrædelse af en tredjeparts ophavsret. Hvis du ønsker at genbruge tredjepartsindhold, bærer du selv ansvaret for enhver overtrædelse af ophavsretten. Du er ansvarlig for at vurdere, om det er nødvendigt at indhente en tilladelse til anvendelse af tredjepartsindhold og i så fald at indhente den nødvendige tilladelse fra ophavsretsindehaveren. Eksempler på tredjepartsindhold inkluderer, men er ikke begrænset til, tabeller, illustrationer og billeder.

Fotorettigheder (genbrug kræver yderligere tilladelse):

Alle henvendelser vedrørende rettigheder og licenser skal stiles til:

Nordisk Ministerråd/PUB
Ved Stranden 18
1061 København K
Telefon 33 96 02 00
pub@norden.org

Det nordiske samarbejde

Det nordiske samarbejde er en af verdens mest omfattende regionale samarbejdsformer. Samarbejdet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøerne, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbejde er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en vigtig medspiller i det europæiske og internationale samarbejde. Det nordiske fællesskab arbejder for et stærkt Norden i et stærkt Europa.

Det nordiske samarbejde ønsker at styrke nordiske og regionale interesser og værdier i en global omverden. Fælles værdier landene imellem er med til at styrke Nordens position som en af verdens mest innovative og konkurrencedygtige regioner.

Nordisk Ministerråd

Nordens Hus
Ved Stranden 18
1061 København K
www.norden.org

Læs flere nordiske publikationer: www.norden.org/da/publikationer

Indhold

Forord	7
Forfatterens tak.....	9
Om Nabo.....	11
Resumé	13
1. Indledning	15
1.1 Formål	15
1.2 Metode og selektion	15
1.3 Gruppeinterviews.....	16
1.4 Behandling af interviews	18
1.5 Interviewfokus og tematikker.....	18
1.6 Social inklusion i Nabo	19
2. Deltagelse i samfundslivet	21
2.1 At hænge ud med venner	21
2.2 Det er nemmere at gå til fodbold end at gå til keramik	22
2.3 Piger er ikke særlig velkomne i klubben	25
3. Muligheder for indflydelse	27
3.1 Det er rart at kunne se at man gør en forskel	27
3.2 Man har så mange muligheder.....	29
3.3 Det er ikke fordi, at folk ikke lytter, men ingen spørger.....	30
3.4 Jeg magter heller ikke at lave noget	33
4. Adgang til uddannelse, bolig, kollektivtrafik og sundhedstilbud	39
4.1 Jeg tager gerne tre sabbatår for at være klar til uddannelse	39
4.2 Offentlig transport, åh fuck, i Danmark er det himmelsk!	40
4.3 Boligsituationen? Den er "røv og nøgler"!	42
4.4 Jeg har haft brug for støtte hele mit liv	43
5. Adgang til social støtte – udsathed	47
5.1 I nogle tilfælde har man brug for dybdegående omsorg	48
5.2 Unfair karaktergivning	49
5.3 Folkeskolen var en uretfærdig tid	50
5.4 Du er jo bare en ung pige, der er ked af det.....	52
5.5 Jeg kan godt begynde at føle mig lidt ensom hernede.....	53
5.6 Unge drikker for meget, ryger for meget, larmer for meget	54
6. Oplevelser af tilhør	57
6.1 Jeg er bare en almindelig dreng fra Skovby	58
6.2 Jeg er en rigtig dansk viking – at føle sig dansk	59
7. Opsamling.....	61
8. anbefalinger.....	63
Litteratur.....	65
Summary	67
Recommendations	68
Bilag.....	69
Bilag 1. Informationsbrev	69
Bilag 2. Interviewguide Nabo – Social inklusion af unge i Norden — Danske unge	71

Forord

Unge i Norden har generelt gode levevilkår. Men der er store forskelle mellem dem, der har det godt, og dem der på forskellige måder lever uden for fællesskabet. Mange unge mennesker oplever, at de har det godt og kan påvirke deres hverdag, men vi ser samtidig store udfordringer i alle de nordiske lande, og udfordringerne ligner hinanden i hele Norden. Der findes grupper af unge, der ikke oplever sig som inkluderet i samfundet. De oplever, at de ikke bliver lyttet til og heller ikke tages alvorligt, når deltager i offentlige aktiviteter. Vi ved også, at de steder, hvor unge vokser op og bor, har stor betydning for, hvilke muligheder unge har for at leve det liv, de ønsker sig. Den geografiske faktor påvirker de unges muligheder, og det gælder uanset om en person vokser op på landet, i en middelstor by, i et ikke-privilegeret område eller i en storby med gode forhold.

Unge er heterogene grupper med forskellige behov. Vi ved, at der findes grupper af unge, som har behov for særlig støtte, eksempelvis unge der risikerer at blive udelukket fra skole og arbejde, unge med psykiske sygdomme, LGBTQ+-personer og unge med funktionsnedsættelse. For at udvide vores viden er vi nødt til at tale med unge, lytte til deres synspunkter og analysere, hvad de siger. Voksne bør anlægge et ungdomsperspektiv og dermed betragte unge som en ressource og eksperter på deres egne liv.

I projektet Nabo undersøges de unges sociale inklusion i Norden. Med andre ord: hvordan unge mellem 16–24 år i de nordiske lande beskriver deres muligheder og barrierer for at leve det liv, de ønsker at leve, og hvilke muligheder de har for at påvirke den udvikling. Et inkluderende samfund stræber efter, at alle mennesker skal føle sig inkluderet i samfundet og have mulighed for, på lige vilkår, at påvirke og deltage i samfundets udvikling. I projektet Nabo har vi udarbejdet en række rapporter, som viser, hvordan unge beskriver forskellige elementer af social inklusion i de nordiske lande samt i Færøerne, Grønland og Åland.

Denne rapport afspejler situationen for unge i Danmark og er udarbejdet af Nabo-projektet i samarbejde med Roskilde Universitet. Rapportens forfattere er Kevin Holger Mogensen.

Lena Nyberg, generaldirektør for Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Forfatternes tak

Forskere ved Roskilde Universitet har i foråret og efteråret 2019 gennemført gruppeinterviews med unge fra store, mellemstore og små byer i forskellige områder af Danmark. Vi ønsker at rette en stor tak til alle de unge, som har valgt at deltage i undersøgelsen. De unge har brugt deres fritid til at fortælle om deres oplevelser af social inklusion i deres hverdag. Uden deres medvirken og lyst til at fortælle om deres oplevelser og erfaringer ville denne rapport ikke være mulig. Vi ved, at det for alle gælder, at det er svært at finde tid. Derfor retter vi også en stor tak til alle de ansatte ved ungdomsuddannelser, projekter og klubber rundt omkring i Danmark, der har hjulpet os med at komme i kontakt med unge fra forskellige steder, med forskellige erfaringer og forskellige perspektiver på deres liv. Denne rapport ønsker at løfte de unge danske stemmer ind i en fælles nordisk kontekst, som en ressource for at lave politik for unge i Norden og for at øge unges sociale inklusion i de forskellige nordiske samfund.

Projektet har været ledet af Kevin Holger Mogensen, som har gennemført projektet og forfattet rapporten med hjælp fra Tine Elisabeth Barrett. Tak for kommentarer og forslag til forbedringer af teksten til Lektor Trine Wulf-Andersen og Lektor Steen Baagøe Nielsen, Forskningsgruppen for Uddannelse, Social Inklusion og Profession (USIP) ved Institut for Menneske og Teknologi, Roskilde Universitet.

Kevin Holger Mogensen, Lektor, Ph.d. Roskilde Universitet

Om Nabo

Nabo – unges sociale inklusion i Norden er et projekt som blev lanceret under det svenske formandskab for Nordisk Ministerråd 2018. Projektet løber i perioden 2018-2020 og har som mål at synliggøre ungdomsperspektivet på social inklusion gennem ungdommens stemmer. Projektleder er Jeff Jonsson.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) genererer og formidler viden på to væsentlige områder – den svenske ungdomspolitik og den civile samfunds-politik. MUCF udvikler viden om unges levevilkår på forskellige områder som arbejde, bolig, uddannelse, sundhed, fritid og indflydelse. MUCF har også til opgave at arbejde med udvikling og etablering af et ungdomsperspektiv i andre offentlige institutioner og understøtte kommuner i deres lokale udvikling af ungdomspolitik.

Kontakt:

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
Liedbergsgatan 4, Box 206, 351 05 Växjö info@mucf.se

Resumé

Denne rapport bygger på en række fokusgruppeinterviews med unge voksne i alderen 17-23 år, der bor i forskellige dele af Danmark. Undersøgelsen er gennemført af forskere fra Roskilde Universitet i en periode før og efter sommeren 2019. Rapporten præsenterer de unges tanker om og oplevelser med, at være socialt inkluderet i deres hverdagsliv.

Overordnet set oplever de danske unge at have mange muligheder for at deltage og engagere sig i deres hverdag. De danske unge fortæller, at de har et sted, hvor de føler sig hjemme, og et eller flere fællesskaber, hvor de kan føle sig hjemme.

Rapporten viser at der er geografiske og sociale forskelle i danske unges muligheder for at opleve sig socialt inkluderet, at opleve lige muligheder for uddannelse, bolig og arbejde samt diskrimination i hverdagen for etniske og seksuelle minoritetsunge.

Mange danske unge oplever at være fri til at gøre, hvad de vil og har lyst til uden, at føle sig begrænset deri. Der er dog også mange danske unge, der oplever at de bliver vurderet som værende mindre kompetente og vidende af "rigtige" voksne mennesker på grund af deres alder. Det er en modsætningsfuld oplevelse af ikke rigtigt at være voksen og derfor ikke at blive taget alvorlig. Der er en gruppe danske unge som fortæller, at de oplever diskrimination i deres hverdag på grund af deres etnicitet, seksualitet og køn.

En del danske unge oplever, at der er mange muligheder for de unge, der ønsker at engagere sig politisk, og som ønsker at være med til at forandre samfundet, og disse unge oplever, at der bliver lyttet til og handlet på unges ønsker. En anden gruppe af danske unge fortæller at det er vigtigt som ung, at der er nogen, der vil lytte til én, lige så vel som det er vigtigt at kunne lytte til andre unges anderledes oplevelser og erfaringer.

Nogle unge oplever, at der mangler konkrete invitationer til unge om at være med til at bestemme. De unge efterspørger et mere systematisk arbejde med at skabe involvering for alle slags unge, så unge mennesker også kan opleve at de har indflydelse på deres egne liv.

En gruppe af danske unge oplever at målrettede sociale og demokratiske indsatser virker som konkrete organiseringer af de unges hverdagsliv, hvor de oplever at være sammen med unge der kan have de samme problemer og udfordringer men også de nogle fælles ønsker og drømme. Ikke mindst udgør disse projekter og indsatser et vigtigt rum for de unges respektfulde og udviklende møder med professionelle voksne, der fremhæves af de unge som uvurderlige og uerstattelige.

Skole og uddannelse kobles for overraskende mange unge til en række negative oplevelser af pres og mistrivsel, mobning og utryghed. Disse oplevelser fremhæves af de unge, som blokerende for deres handlemuligheder og fremtidsudsigter, samt ikke mindst de unges lyst og mod til at lære sig nyt.

Alle danske unge fortæller om deres forhold til en voksen, som de kan betro sig og have tillid til. Alle danske unge oplever at de kender en voksen som kan og vil hjælpe dem med de problemer som de oplever. Forskellen på de danske unges oplevelser af at have en voksen i deres liv afhænger af i hvor høj grad de unge er afhængige af støtte og hjælp fra velfærdsprofessionelle systemer og institutioner. Den forskel bliver tydelig, når de vigtigste voksne for de unge er de professionelle voksne.

1. Indledning

1.1 Formål

Undersøgelsen, som præsenteres i denne rapport, er udført af Roskilde Universitet på vegne af *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* (MUCF) i Sverige. Undersøgelsen er finansieret af Nordisk Ministerråd og indgår som det danske delstudie af det nordiske projekt *Nabo – unges sociale inkludering i Norden*. Lignende studier bliver udført i Sverige, Finland og Norge, samt på Island, Grønland, Færøerne og Åland.

Studiet undersøger unges oplevelser og erfaringer med social inklusion i forskellige dele af Danmark. Formålet med studiet er at bidrage til en øget viden om, hvordan unge oplever deres vilkår og forudsætninger for social inklusion indenfor fem centrale områder – samt at løfte de unges stemmer frem angående disse temaer. Med udgangspunkt i de unges oplevelser, erfaringer og fortællinger vil dette studie beskrive, hvordan unge oplever at være socialt inkluderet i dagens Danmark.

1.2 Metode og selektion

Det overordnede design af undersøgelsen og temaer for gruppeinterviews er udviklet i forbindelse med det svenske studie i Nabo-projektet (Saarinen, 2019). I undersøgelsen er der foretaget 9 gruppeinterviews med i alt 42 unge i alderen 17-23 år fra forskellige steder i Danmark. Interviewenes længde har varieret fra 1 time og 30 minutter til 3 timer og 30 minutter. Undersøgelsens deltagere fordeler sig med 50 % unge kvinder og 50 % unge mænd. Antallet af deltagere i interviewene varierede fra 2 til 10. De fleste interviews var kønsblandede, mens ét interview udelukkende bestod af unge kvinder og ét interview udelukkende af unge mænd. Kontakten til de unge deltagere blev etableret og formidlet gennem ungdomsklubber, ungeprojekter, ungeråd og ungdomsuddannelser. LGBTQ+ personer indgik på tværs af de forskellige gruppeinterviews, såvel som i et specifikt interview. På baggrund af et ønske fra MUCF blev fokusgrupperne bredt fordelt på forskellige grupper af unge i alderen 17-23 år med forskellige socioøkonomisk baggrund, forskellig geografi, minoritets og majoritets-etnicitet, funktionsevne samt erfaring med skole og sundhedssystem. Det har betydet at vi, i tillæg til at tale med unge fra forskellige geografiske områder i Danmark, har inviteret unge voksne fra tyndt befolkede egne og små byer, mellemstore byer og storbyer til at deltage i undersøgelsen. Af hensyn til sikringen af de unges anonymitet, vil rapporten ikke nævne navne på de byer og steder, hvor de unge bor. Der bliver også refereret til ikke-privilegerede – dvs. udsatte – og privilegerede områder i forbindelse med storbyer. Disse områder er blevet lokaliseret ved hjælp af statistik over forholdet mellem ejer- og lejeboliger, valgdeltagelse, uddannelsesbaggrund og indtægtsniveauer. Det er klart, at denne undersøgelse ikke kan dække

alle tænkelige variationer af unge, og at der følger en nødvendig afgrænsning og begrænsning med en sådan kvalitativ undersøgelse. På næste side ses en figur (1) over undersøgelsens interviews fordelt på steder og geografiske områder.

Det kan ikke undgås, at undersøgelsens deltagere kan have erfaringer fra andre geografiske steder og boformer, end det sted de bliver interviewet på. Unge er blandt andet kendetegnet ved, at de ofte bliver nødt til at følge deres familier, når de flytter, og at unge ofte må flytte sig for at komme i uddannelse eller i arbejde.

1.3 Gruppeinterviews

Gruppeinterviewene tog udgangspunkt i en interviewguide, der er udviklet i det svenske Nabo-projekt (jf. bilag). Interviewguiden dækker en række centrale områder for social inklusion, herunder konkrete spørgsmål om hvordan unge oplever: tilhør, deltagelse i samfundsliv, sociale og kulturelle aktiviteter, indflydelse på samfund, familie, uddannelse og arbejde, adgang til samfundsservicetilbud som uddannelse, kollektiv trafik, bolig og oplevelsen af sociale netværk og støtte samt ikke mindst oplevelser med uretfærdig behandling.

I gruppeinterviewene handler det om at skabe rum for, at unges stemmer og individuelle oplevelser – med egne vilkår og forudsætninger for at være socialt inkluderet – kan blive hørt. Det handler om at høre, hvordan de unge oplever deres hverdagsliv, deres problemer og deres ønsker og drømme om et bedre liv. Interviewene vil altid tage udgangspunkt i de unges perspektiv og position og dermed understøtte de unges fortællinger – om hverdag og liv – som en meningsfuld social helhed, der gives legitimitet gennem interviewet.

De unge i interviewene kan være enige eller uenige, de kan have forskellige oplevelser af deres liv og muligheder og de kan have forskellige oplevelser af hvad der opleves trygt og vigtigt at fortælle om. De unge kan lytte til hinandens fortællinger, oplevelser og erfaringer og på den måde undersøge, hvordan der findes fælles erfaringer blandt dem, som er til stede i interviewet, og ikke mindst, at det er i orden at dele tanker og oplevelser om at være ung med nogle man ikke kender.

De unge bliver, gennem gruppeinterviewet, mødt med andre unges fortællinger og erfaringer, også fortællinger som, for nogle unge, kan være overraskende eller meget anderledes. På den vis kan undersøgelsens gruppeinterviews i nogle situationer give unge en større indsigt i andre unges liv. Det, som almindeligvis udgør private og "tavs" dimensioner af de unges liv, de unges følelser, oplevelser og erfaringer, kan under særlige omstændigheder fordrer, at andre unge lytter og giver plads til det, der er vigtigt for den unge.

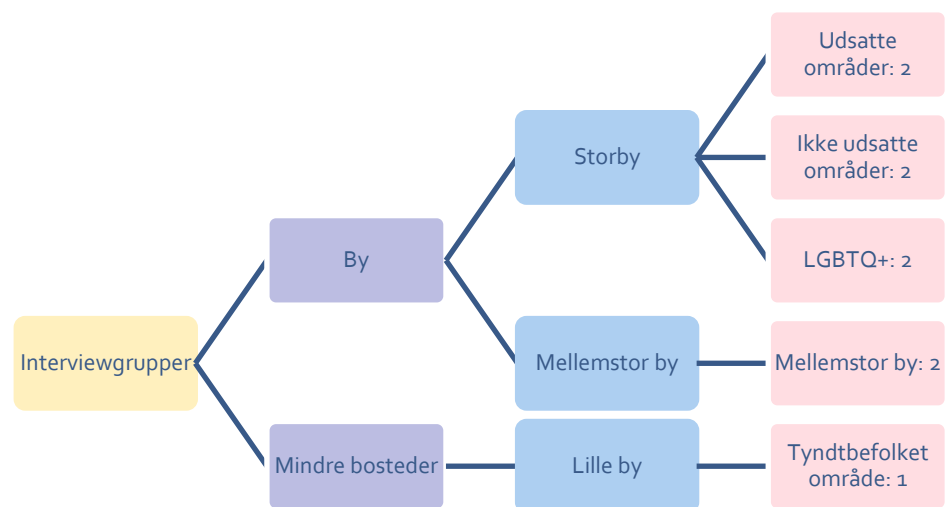
I nogle interviews åbnes der op for overraskelser og nysgerrighed mellem de deltagende unge f.eks. mellem unge kvinder og unge mænd, mellem unge med forskellig uddannelse, mellem unge fra forskellige boligområder. Myter be- og afkræftes. Og nogle gange er det intervieweren, som voksenperson, der søges som samtalepartner af enkelte af de unge i interviewet. Den unge søger hjælp, anerkendelse og omsorg i forbindelse med oplevede vanskeligheder, uretfærdigheder eller problemstillinger. Dette fører nogle

gange til genkendelse hos de andre unge og andre gange er det intervieweren, der responderer og spørger ind til den unges situation. I sådanne situationer er såvel det sagte og det usagte, blandt de unge, en indikation på, hvad deltagerne oplever som trygt eller bekvemt eller muligt at tale om i den konkrete situation. Nogle gange kan det også være for meget at kræve, at unge skal forholde sig til andre unges problemstillinger og sårbarhed. Gruppeinterviews blandt unge, der ikke kender hinanden, vil ofte betyde, at de unge lægger bånd på sig selv og ikke deler deres mest intime tanker i en gruppe, hvor de kan føle sig utrygge eller usikre på deltagere, forskere eller interviewet i sig selv. Et gruppeinterview kan derimod også ses som en interviewform, der tilbyder en tryk ramme fordi den unge ikke er alene, men er sammen med andre unge.

De unges fortællinger bliver til i interviewsituationen, i mødet med forskerne, og repræsenterer derved den unges forståelse af sin situation *her og nu*. Interviewene kan differentieres og kontekstualiseres på tværs af de deltagende unge og de steder de bor, dog er det vigtigt at være påpasselig med at generalisere de deltagende unges oplevelser og erfaringer, for derved at gøre dem gældende for enhver anden ung i Danmark.

De unge deltagere i undersøgelsen blev givet følgende retningslinjer for deres deltagelse: de skulle kun fortælle om ting, de havde lyst til at dele med de andre deltagere i interviewet, deres deltagelse var frivillig, og de kunne til hver en tid trække deres deltagelse og deres samtykke til deltagelse i interview og undersøgelse tilbage.

Figur 1: Undersøgelsens gruppeinterviews

En del af de unge på tværs af interviewene fortæller om personlige forhold, som deres seksuelle orientering, funktionsnedsættelse, psykologiske udredninger, diagnoser, symptomer og problemer. Men der er naturligvis også unge, som vælger *ikke* at dele alle deres oplevelser i forbindelse med interviewene. Dette er et vilkår ved alle kvalitative undersøgelser, og også ved brug af gruppeinterviews. Gruppeinterviews er, som metode, effektiv på den måde, at det er muligt at producere viden om mange unges liv på relativ kort tid, samt at opnå mulighed for at undersøge hvilke fælles oplevelser de unge i interviewet har.

1.4 Behandling af interviews

Interviewene er optaget på digital optager, transskriberet og efterfølgende kategoriseret efter temaer. Alle deltagere har givet deres samtykke til anvendelse af empiri fra interview i analyse og rapportfremstilling.

Det har været en vigtig bestræbelse at få repræsenteret erfaringer fra unge mennesker med fysisk og psykisk funktionssænkning, erfaringer med psykisk sygdom, LGBTQ+ personer og samtidigt et bredt tværsnit af de unge mennesker, der lever i området. Det er i sig selv svært at planlægge en fuldstændig bredde i rekrutteringen af unge gennem konkrete kontaktpersoner. Som udgangspunkt har vi forsøgt at gå uden om politiske ungdomsorganisationer og professionaliserede unge aktivister, for ikke at få en overbetoning af unge med erfaringer fra formelle og organiserede ungdomspolitiske organisationer. Der er unge, som har erfaringer fra forskellige ungeråd, som deltager i undersøgelsen og som også bidrager med væsentlige perspektiver på unges sociale inklusion i Danmark. Inden undersøgelsens resultater præsenteres, introduceres undersøgelsens grundlæggende interesser og spørgsmål herunder.

Formålet med Nabo-projektet er at bidrage til øget viden om unges situation og hverdagsliv, styrker og svagheder i den sociale inklusion af unge, som det opleves af unge selv samt at løfte disse unges fortællinger og erfaringer frem, så de kan gøres til genstand for en samfundsmæssig og politisk drøftelse omkring hvilken viden, som der er yderligere behov for, samt hvilke politiske indsatser, der er behov for at etablere.

1.5 Interviewfokus og tematikker

Nabo-projektet undersøger, hvad unge mener og tænker omkring egne forudsætninger for inklusion og deltagelse i samfundet.

Der redegøres desuden for de udfordringer og muligheder som unge står overfor, når de vil deltage i forskellige dele af samfundslivet og tage del i de grundlæggende samfundsservice i deres boligområde.

Resultatet af projektet bliver en dybere forståelse af unges syn på social inklusion og spørgsmål om tilhør samt et grundlag for at udvikle forslag til politiske indsatser.

De spørgsmål som Nabo-projektet stiller er:

- Hvordan tænker unge omkring egen og andres inklusion i samfundet?
- Hvilke forudsætninger, forhindringer og muligheder for inklusion fremstilles som betydningsfulde i unges fortællinger om sig selv og de steder de bor?
- Hvilke ligheder og forskelle findes mellem forskellige grupper af unge, samt unge kvinder og mænd fra forskellige områder?
- Hvordan varierer unges fortællinger om inklusion mellem unge bosat i tyndtbefolkede områder, små byer og udsatte/ikke udsatte områder i storbyområder?

1.6 Social inklusion i Nabo

Denne rapport beskæftiger sig med, hvilke ligheder og forskelle som forskellige grupper af unge oplever, når det gælder inklusion og tilhør i Danmark. Fokus vil være på de unges fortællinger om sig selv og andre i forhold til de fem temaer, som MUCF har identificeret som de centrale aspekter af social inklusion. Disse temaer skitseres herunder.

Det første aspekt omhandler de unges oplevelser af tilhør, sociale og samfundsmæssige fællesskaber.

Det andet aspekt omhandler de unges oplevelser af deres muligheder for indflydelse på samfundsudviklingen i forskellige dele af samfundet og på forskellige niveauer.

Det tredje aspekt omhandler de unges oplevelser af muligheder for at deltage i forskellige dele af samfundslivet. Det omfatter kultur, sociale og fritidsaktiviteter samt frivilligt og lønnet arbejde.

Det fjerde aspekt omhandler de unges oplevelser af adgangen til samfundets ressourcer, hvilket i dette tilfælde omfatter grundlæggende samfundsservices som uddannelse, basale sundhedsydelser, kollektiv trafik og boligforhold.

Det femte aspekt omhandler de unges sociale relationer og deres oplevelser af støtte fra familie og socialt netværk, hvilket betragtes som en social ressource. I forlængelse af dette diskuteres herudover de unges sociale udsathed i form af krænkelser, forfølgelser og mobning.

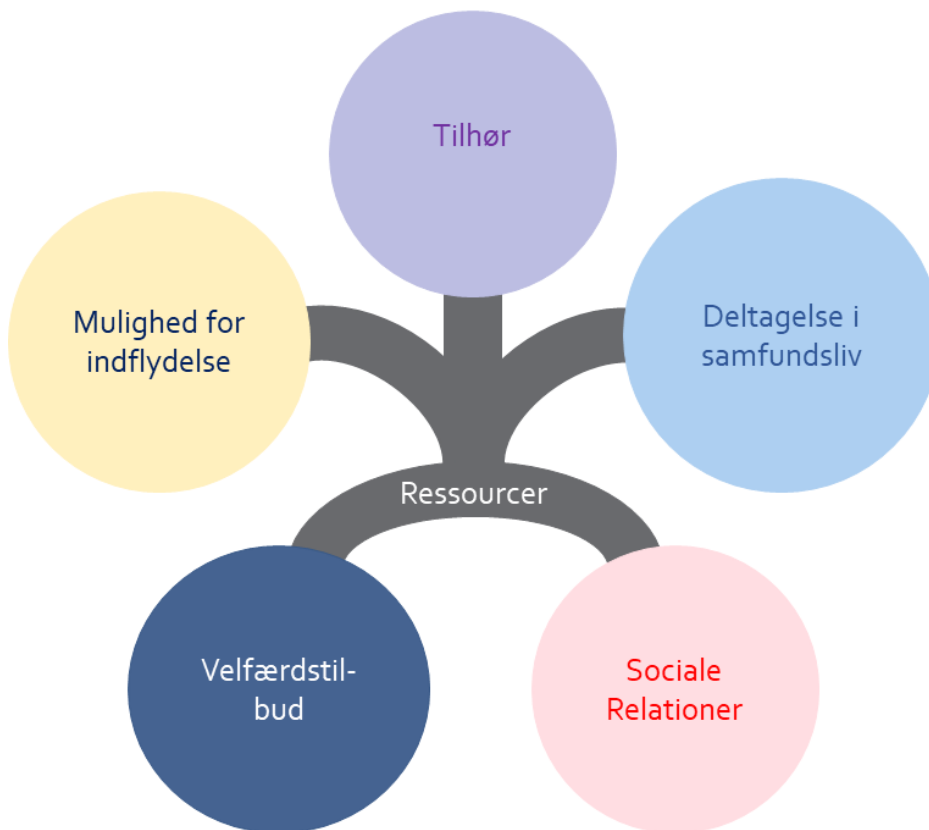
Denne rapport præsenterer en undersøgelse af unges oplevelser af social inklusion, som et spørgsmål om hvilke former for deltagelse i samfundsliv og tilhør i hverdagen, der er mulig, for forskellige grupper af unge, forskellige steder i Danmark. En sådan undersøgelse vil nødvendigvis også tematisere de unges oplevelser af ikke-deltagelse som, at stå udenfor samfundsmæssige arenaer eller systemer. Et sådan unge-perspektiv kan potentielt identificere en række sociale problemer, der besværliggør eller umuliggør unge menneskers deltagelse i et eller flere centrale områder af samfundslivet (Ramsbøl og Hansen, 2017). Ikke-deltagelse ses derfor som en udvidelse af perspektivet på de faktorer, der forbindes med social eksklusion, så det ikke længere alene defineres af økonomisk formåen og materielle ressourcer. Spørgsmålet om social eksklusion omfatter således et bredt blik på forhold som alder, dårligt helbred, handicap, kulturelle færdigheder, psykisk sårbarhed og diskrimination. (For en bredere kortlægning af børn og unges trivsel henvises til undersøgelsen af Børn og unge i Danmark – velfærd og trivsel (2018) udarbejdet af VIVE, Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd).

Rapporten fokuserer derfor på at tilvejebringe perspektiver på unges egne oplevelser af social inklusion og eksklusion. Det sker gennem de unges fortællinger og udsagn om deres hverdagsliv, som unge mænd og kvinder i det danske samfund. Rapporten sætter fokus på de unges oplevelser af at være inkluderet i forhold til familie, samfund, sundhed,

uddannelse og arbejde, samt i relation til kultur og fritid, men også i forhold til spørgsmål om indflydelsesmuligheder, politikdannelse og demokratisk repræsentation.

Figur 2 viser de områder som Nabo-undersøgelsen har udvalgt som fokus for samtalerne med unge om deres oplevelser af social inklusion. Figuren viser hvordan Nabo-projektet forstår, at unges tilhør og oplevelse af social inklusion, er organisk forbundet med de unges muligheder for indflydelse og deltagelse i samfundslivet samt deres adgang til sociale ressourcer og relationer.

Figur 2: Fem aspekter i unges oplevelse af social inklusion

"Der findes alle disse unge mennesker, der er optaget af klimaet, men det gør de voksne grin med. Folk tænker, at det bare er de unge, der synes det er vigtigt. Så bliver det (hele) også lige meget. Det er ikke fedt, at vi ikke tages seriøst, for jeg kan have en oplevelse af, at unges bekymringer ikke betyder så meget."

Ung kvinde, storby

"Jeg føler, at vi er bare unge, så vi kan alligevel ikke gøre noget (ved problemerne) og det er alligevel min fars generation der bestemmer."

Ung Kvinde, Mellemstor by, LGBTQ+

2. Deltagelse i samfundslivet

Deltagelse i samfundslivet kan ses som et spørgsmål om, at de unge oplever, at de kan udtrykke og dyrke deres interesser med ligesindede, og ikke oplever begrænsninger socialt eller kulturelt og ej heller oplever sig ekskluderet fra deltagelse i aktiviteter i samfundslivet.

2.1 At hænge ud med venner

De danske unge i undersøgelsen oplever overordnet set at kende til samt at have mange muligheder for at udtrykke sig i deres liv og hverdag. Men der er stor forskel på de tilbud, som de unge oplever at have, afhængig af deres geografi og sociale baggrund. Nogle af de unge beskriver, på lidt forskellig vis, at de savner steder, der kun er for unge som dem selv og på deres alder. De nævner også, at mange af de tilbud der er til unge, kun er til unge under 18 år. Når du er fyldt 18 år, bliver du i højere grad tvunget til at skulle bevæge dig ind på det kommercielle marked for at finde aktiviteter, steder og rum at udtrykke interesser, uden at skulle være sammen med en masse gamle mennesker. Det føles, på lidt forskellige måder, sårbart at skulle være sammen med voksne hvis man som ung ikke rigtigt føler sig voksen endnu.

Unge, der bor i yderområderne, skal være mere mobile og opsøgende for at finde kultur og fritidstilbud, som de har lyst til at deltage i. I det hele taget er der større afstande og mere transport impliceret i deres dagligdag, for at få deres hverdag til at hænge sammen. Alligevel er der flere unge der, på tværs af geografi, fortæller, som denne unge mand fra en lille by, "at alt er muligt, hvis du selv vil". Mange af de unge fortæller således, at de mener, at "at alt kan lade sig gøre, det handler blot om at man selv er opsøgende". Og det gode liv og det sociale samvær med andre unge findes også i Vandkantsdanmark. Her i udkanten af Danmark kan man sagtens vokse op, når man, som en ung kvinde fra en lille by siger, "selv tager ansvar for at få det til at lykkes, at besøge venner, at have et socialt netværk".

De fleste unge har travlt med aktiviteter som skole, uddannelse, arbejde, venner, kærester, familie og fritidsinteresser. De oplever, at det er vanskeligt at have tid nok til alle de forpligtelser, som der er forventninger om, at de skal tage sig af, og samtidig nå alle de aktiviteter som de selv ønsker at lave. Til spørgsmålet om hvad de unge får deres tid til at gå med, fortæller en ung kvinde fra en lille by f.eks. om vigtigheden af at "se deres venner, at hygge sig og hænge ud". Steder at hænge ud, at kunne transportere sig hen til et trygt sted, der er indrettet til, at unge kan lave ting sammen og hygge, er noget, der af alle unge, bliver fremhævet som vigtigt.

En ung mand fra en mellemstor by fortæller, at han er glad for, at der i byen er "lavet et sted for unge, hvor man kan hænge ud med dem man kender, og samtidigt møde

unge fra andre dele af byen". Nogle unge kritiserer direkte, at der ikke findes klubber eller ungdomshuse til brug for unge. Andre unge stiller sig tilfreds med at mødes privat eller ude i byen, i butikcentre, gågader, restauranter eller kaffebarer. Ønsket om at have tid i hverdagen, virker til at være fælles for de unge, der særligt betoner behovet for at have tid nok til at prioritere samværet med andre unge.

2.2 Det er nemmere at gå til fodbold end at gå til keramik

De fleste unge fortæller, at de oplever at kunne gøre mange af de ting, som de har lyst til at gøre. Der er således en lang liste af aktiviteter, som de unge foretrækker at bruge deres tid på. Alligevel ser det ud til, at det ikke er en helt uproblematisk tematik for unge at kunne deltage i de sociale og kulturelle aktiviteter, som de har lyst til og interesse i. Tid er den faktor, som flest unge peger på som en begrænsning i forhold til at deltage i aktiviteter.

Presset på unge er stort, som to unge mænd, fra en storby, i en beskrivelse af en helt almindelig dags skema, giver udtryk for her:

"Du kører fra 8-16 i skole og så direkte i arbejde til kl. 22 fx og så skal hjem og lave 2 timers lektier. Så går du i seng kl. 24. Du har et minuts pause, og så starter der forfra igen dagen efter"
Ung mand, storby

De unge, hvor størstedelen bruger deres hverdag i forskellige former for uddannelse, med lange skoledage, hjemmeopgaver og forberedelse kræver meget tid. Dertil kommer at en del unge, der bor i ydre områder, har lang transportvej til deres uddannelsessted, selvom også unge der bor i storbyen kan bruge lang tid på at transportere sig på tværs af byen. Når der går meget tid på skole og transport er der mindre tid til at se venner, kærestes, familie og passe fritidsaktiviteter eller frivilligt og fritidsarbejde.

Ung mand, storby: "Det er også en prioritering som ung at kunne bruge penge på oplevelser en gang imellem. Man er nødt til at have lidt penge at gøre godt med."

Ung mand, storby: "Jeg tror også det handler om, at man gerne vil have noget tid, hvor man ikke rigtigt skal lave noget. Som ung vil du gerne spille fodbold og trommer, men du vil også gerne have noget tid, hvor du slapper af. Fordi hvis du prioriterer en aktivitet, så kan det begrænse dig i forhold til de ting du også gerne vil."
To unge mænd, storby

Vanskeligheden ved at finde tid nok handler også om, at de unge i undersøgelsen finder det svært at skulle prioritere mellem forskellige aktiviteter, fordi de ikke bryder sig om at skulle undvære noget andet, de også gerne vil. I nutidigt sprog omtales dette som FOMO, "Fear Of Missing Out", og det virker til, at mange unge, i en stor del af deres

hverdag, er optagede af, om de hellere skulle være et andet sted, lave noget andet og se nogle andre mennesker.

Der er et skel omkring alderen 18 år, der skaber en række uligheder mellem de unge, for denne distinktion udgør ofte forskellen på at kunne deltage i kultur og fritidsaktiviteter med eller uden kommunalt tilskud. Som 18-årige oplever de unge, at det meste bliver dyrere, samt at der er færre kulturelle tilbud til dem. Således kan de unge opleve, at de bliver henvist til kommercielle aktiviteter, hvis de ikke ønsker at dyrke foreningsidræt sammen med de andre voksne over 18 år. En del unge formulerede et behov for at udvikle tilbud til unge i alderen mellem 17-20 år, som skaber en forbindelse og mulighed i de unges liv for at fastholde deres kulturelle engagement, og ikke opleve at blive sat fri – på egen fod som voksen.

”Jeg vil gerne lave sådan noget pottery [Keramikværksted] og der er muligheder for at gøre det i kulturhuset, hvor det er gratis. Men der er venteliste, og Jeg har meldt mig til, men det tager 5 år at få plads på et hold!”

Ung kvinde, storby, privilegeret område

De kulturelle tilbud til unge, hvor de kan få lov til at udvikle deres kreative interesser gennem forskellige former for praktisk håndarbejde, er populære, og samtidigt er der ikke et stort udbud af pladser til rådighed. Tilbud gennem ungdomsskolens aktiviteter til unge under 18 år er meget populære, ligesom kulturhusenes tilbud, som ikke har denne aldersbegrænsning. Privat undervisning og kurser uden kommunale tilskud er meget dyre, og derfor også vanskeligt tilgængelige for unge, som skal finde pengene dertil selv. Det er ganske rigtigt, som en anden ung mand fra storbyen siger, meget mere enkelt, hvis du blot ønsker at dyrke sport.

”Det er meget nemmere at gå til fodbold.”

Ung mand, storby

De unge oplever generelt at have gode muligheder for at deltage i kultur og fritidsaktiviteter, men det fremgår også, at der er forskel på de unges kendskab til muligheder afhængig af deres tilhør og bolig. I storbyen er der mange tilbud, men de kan også være svære at finde frem til. I mindre byer kan dette være nemmere og de unges kendskab, lokalisering og deltagelse i kommunale tilbud kan være mere målrettet.

En ung mand fra en lille by fortæller om hvordan han dyrker fire forskellige idrætsaktiviteter i fire forskellige byer, og derfor må køre i bil for at komme frem. Det er ikke noget der generer ham, det er, som det er. En anden ung mand fra en lille by dyrker roning i den lokale roklub og der er en lang tradition for at bakke op om roklubben i nærområdet. Han fortæller at han *savner at der kom nogle flere unge*, som han selv, så han kunne slippe for at ro med de voksne medlemmer.

Hvor en del unge glæder sig over skiftet fra folkeskole til ungdomsuddannelse, så opstår der samtidigt et savn og de unge efterspørger steder, der kan rumme de unges

alder og interesser. De unge oplever i folkeskole og som ung under 16-17 år, at der er en masse tilbud rettet mod aldersgruppen, og samtidigt oplever de unge, at der er en mere klar forventningsstruktur koblet til de unges hverdag og liv lokalt, der hvor de bor.

”Jeg føler lidt at når man så går ud af folkeskolen derude, så er der ikke noget sted at mødes: Men altså det føles som om der ikke er noget ungdomsliv derude.”

Ung kvinde, lille by

F.eks. er der oplevelsen af, at der ikke findes nogle steder at hænge ud, hvis du bare vil hænge og hygge – ingen klubtilbud. Og samtidigt er du for ung til at benytte de kommercielle tilbud der findes, hvis man som ung har lyst til at have en festlig aften i byen. Resultatet kan være, at de unge finder et sted, en bænk, et hjørne, en varmerist, hvor de kan hænge ud og have en festlig tid sammen med andre unge, uden at der er nogen, der blander sig deri.

”Jeg har lagt mærke til at der sidder rigtig mange unge mennesker om aftenen og drikker lige dér, på mit hjørne, fordi der ikke er noget sted at gå hen, altså sådan hver weekend er det bare såå... Altså der er sådan en sofa, der står udenfor som jeg tror en eller anden har efterladt, så sidder de der og drikker til kl. 4 om morgenen.”

Ung kvinde, storby, LGBTQ+

På den ene side vil unge gerne ses som voksne eller næsten-voksne, men på den anden side formulerer de unge også et behov for steder hvor de bare kan være sammen med andre unge. At arbejde ud fra en definition af unge, der tager udgangspunkt i en så bredt favnende aldersgruppe som 15-23 år, giver i sig selv en identifikation af, hvor differentieret en forståelse af en sådan gruppe nødvendigvis må være. Det er naturligvis vanskeligt at finde ud af hvilke behov hvilke unge har i hvilken alder, men som en ung mand, fra et udsat område i en storby, fortæller, *så er der brug for tilbud til de unge, der ikke er under 18 eller lige fyldt 18-19 år, så de ikke, fra den ene dag til den anden, bliver nødt til at dyrke deres interesser sammen med voksne i alle aldre.*

Sport og idrætsaktiviteter er udbredte aktiviteter blandt de fleste unge, men der nævnes også forskellige former for kommerciel fitness og fysisk træning. Nogle unge vælger at træne selv og uafhængigt af kommunale tilbud. En del unge f.eks. en ung mand fra et udsat område i en storby, *efterspørger udendørs træningsfaciliteter til styrketræning tættere på deres boligområde som alternativer til dyre og ildelugtende indendørsaktiviteter.*

En del unge på tværs af undersøgelsen beskriver, hvordan samfundet og livet giver de unge alle de muligheder som de har brug for, men at det først og sidst handler om, at de unge selv skal ville det. Her følger en udveksling mellem et par unge mænd og en ung kvinde fra en lille by i ydre Danmark:

Ung mand: "Mulighederne, det er hvad man gør det til; altså du har alle muligheder for at lave hvad du vil, det handler, om du selv gider; det handler om, at du kan finde ud af at lave noget med dine venner, komme ud, finde noget at lave."

Ung kvinde: "Hvad hvis man ikke har nogle venner?"

Ung mand: "Det sgu bare ærgerligt. Så må man socialisere sig, prøve at få nogle venner i skolen, snakke med nogle nye mennesker, nogen man ikke har snakket med før."

Forsker: "Hvad så hvis man ikke går i skole?"

Ung mand: "Så er der ikke så meget at gøre."

Ung kvinde: "Du kan bruge sociale medier."

Ung mand: "Du kan gå på 'tinder' (digital platform for dating)."

To unge mænd og en ung kvinde, lille by, tyndt befolkede område

De unge fortæller, hvordan man, som ung, selv er ansvarlig for at have noget at lave og nogle mennesker at omgås med. Det påhviler den enkelte at være socialt opsøgende.

De unge har travlt på mange arenaer og det giver de unge oplevelsen af et betydeligt pres. Der skal være tid til uddannelse, til venner, til kæreste, til familie, til at arbejde, til fritidsaktiviteter, idræt og sport, frivilligt arbejde og foreningsaktiviteter. Og når man ikke kan få det hele til at hænge sammen, så er det den enkelte unges eget ansvar. De danske unge fremstiller en række meget individualiserede, ansvarliggjorte håndteringer af meget komplekse og modsatrettede fordringer på at trives og være inkluderet socialt. Det er også for stort et ansvar for unge at bære alene, og derfor kan det bekymre, at nogle unge ikke virker til at have andre unge eller voksne til at hjælpe dem. Og andre unge kan udtrykke, at de har rigeligt travlt med at klare den selv.

2.3 Piger er ikke særlig velkomne i klubben

En del unge fortæller om, hvordan de kommer i klubber eller projekter som er specielt indrettet til unge. Mange unge fortæller om at dyrke idræt og sport. Fælles for dem er, at de alle har mulighed for at opsøge steder, hvor der er andre unge som dem og måske endda voksne, som de også kan være sammen med og tale med. Men det er ikke alle de unge i undersøgelsen, som oplever at have sådanne muligheder.

En gruppe af unge kvinder fortæller om deres arbejde med at fundraise midler til at etablere et klubtilbud rettet mod piger og unge kvinder. De fortæller at:

”Det (er et sted) for alle unge piger, det er en klub, som vi vil prøve at få op og køre for piger og unge kvinder i alderen 13-23 år. Der er andre klubber i byen for både piger og drenge, men vi oplever at piger ikke er særligt velkomne. Så nu prøver vi at starte vores egen klub.”

Ung kvinde, storby, udsat område

Disse unge kvinder oplever, at de ikke har de samme muligheder som områdets drenge og unge mænd, som de oplever, ekskluderer dem fra de kommunale tilbud, som de mener får en form for særbehandling fordi ”de råber højt i systemet”.

”Der er så mange muligheder for fyre. Især på Storby Ø. De kan lave alt muligt sjov og ballade. Nogle designer tøj, nogle laver musik, nogle spiller fodbold. Og der er ikke noget til piger, men det er også fordi at vi ikke råber så højt.”

Ung kvinde, storby, udsat område

De unge kvinder oplever, at drengene får mere af ”systemet” end de gør, fordi pigerne ikke råber lige så højt som drengene. Disse unge kvinder beskriver, at de ikke har de samme muligheder som drengene, og det ønsker de at rette op på. For deres egen skyld og for andre piger som dem, i det område hvor de bor.

”Fordi vi ikke kender til at have et sted at være, og vi piger bliver glemt, fordi drengene råber højt i systemet. Så ja, vi vil bare gerne have noget bedre, også for dem, der er yngre end os.”

Ung pige, storby, udsat område

3. Muligheder for indflydelse

Muligheder for indflydelse kan ses som et spørgsmål om at blive hørt og om at have mulighed for at tage ansvar for forhold vedrørende ens eget liv, og ikke kun som demokratisk repræsentation.

De unge i undersøgelsen oplever overordnet set, at de har mange og gode muligheder for at søge indflydelse. De fleste unge oplever, at de kan gøre hvad de ønsker, og at de har noget at skulle have sagt, også derhjemme i deres familier. Nogle af de unge beskriver deres familier som velfungerende fællesskaber omkring organiseringen af deres hverdagsliv, hvor de unge oplever at være ligestillet og anerkendte. Andre unge beskriver hvordan familien også er et sted, der udfordrer deres ønske om autonomi, og at nogle forældre ønsker at bestemme over dem, fordi de stadig bor hjemme. Familien udgør således for mange unge en tillidsfuld base og socialt trygt sted, mens familien, for andre, er mere som et tålt ophold, indtil de kan realisere deres ønsker og drømme om at flytte hjemmefra og bo for sig selv.

3.1 Det er rart at kunne se at man gør en forskel

Adspurgte fortæller en gruppe af unge mænd fra storby, hvordan de oplever at have gode muligheder for at søge indflydelse på deres hverdag, men tydeligst ift. Til skole og elevråd eller hjemme i familien. Der er en kritik af at de ikke oplever at politik bliver gjort relevant for dem i deres hverdag, såvel som at disse unge erkender, at der er muligheder for indflydelse som de ikke kender til eller er interesseret i. Samtidigt beskrives den oplevelse at "der ikke bliver lyttet til unge gymnasieknægte".

Adspurgte fortæller en gruppe af unge mænd fra storby, hvordan de oplever at have gode muligheder for at søge indflydelse på deres hverdag, men tydeligst ift. skole og elevråd eller hjemme i familien. Der er en kritik af, at de ikke oplever, at politik bliver gjort relevant for dem i deres hverdag. Samtidig erkender disse unge, at der kan være muligheder for indflydelse, som de ikke kender til eller er interesserede i. Derudover beskrives den oplevelse, at "der ikke bliver lyttet til unge gymnasieknægte".

Ung mand: "Indflydelse i hverdagen, det bliver mere begrænset."

Ung mand: "Jeg kender i hvert fald ikke mine muligheder overhovedet."

Ung mand: "Ja, for hvem ville lytte til sådan en eller anden dum gymnasieknægt? Den oplevelse tror jeg, der er mange steder."

Ung mand: "Jeg føler ikke man søger efter indflydelse. Jeg har aldrig overvejet at lave noget om. Jeg er sådan lidt ligeglad med sådan noget."

Ung mand: "Man tænker måske ikke så stort lige nu."

Ung mand: "Ja. Jeg har aldrig søgt om at få indflydelse på den måde."
Tre unge mænd, storby

Når forskeren spørger de unge, om de ved, om de kan få indflydelse, så svarer de alle:

Ung mand: "Nej."

Ung kvinde: "Nej."

Ung mand: "Ingen idé."
To unge mænd og en ung kvinde, storby

Baggrunden for, at de ikke søger indsigt i og indflydelse på lokale politiske beslutninger er ifølge dem selv ganske enkel: Ung mand: "Jeg tror ikke vi har haft brug for det." Ung: "Der er nogle andre, der tager sig af det. f.eks. er der unge, som der engagerer sig i elevrådet og disse unge kender naturligvis til elevrådet, som en mulighed for at få indflydelse." Ung mand, storby: "Elevrådet er muligheder som man kender til, hvis man vil have indflydelse, er det meget let tilgængeligt her, kan man sige."

Andre unge kender ikke bare til muligheden, men søger også aktivt indflydelse i deres hverdag, som f.eks. denne unge kvinde fra en lille by:

"Vi strejkede mod et presset uddannelsessystem i samarbejde med Mellembys gymnasiums formand og næstformand, så fik vi samlet 17.000 underskrifter på 12 dage, så der havde vi strejke på rigtig mange skoler, og jeg tror aldrig jeg har været så stresset i mit liv. Men vi fik ændret noget på vores skole, jeg var med til at få lukket ned for 'den digitale eksamensvagt' (et stykke overvågningssoftware, som elever skal installere på deres computere for at føre kontrol med eksamenssnyd) på vores skole."
Ung kvinde, lille by

Selvom mange unge kender til og kan identificere forskellige demokratiske institutioner og repræsentationsmuligheder, så differentierer flere af de unge disse i forhold til skole og uddannelse, mindre end arbejde og lokalområde. At søge indflydelse opleves som en integreret del af uddannelsessystemet, men ikke som en del af hverdagen, i lokalområdet, i boligforeningen eller kommunalt regi. Med undtagelse af de unge, der er engageret i kommunale, ungdomspolitiske initiativer f.eks. ungeråd, så bliver de unges politiske engagement lidt diffust. De unge fortæller om, hvordan de har viden om og indsigt i, hvordan man kan søge indflydelse, men samtidigt fortæller de, at de ikke magter, ikke gider, ikke har tænkt over, ikke prioriterer disse former for indflydelse, da

det ikke er vigtigt for dem. Hvis det var vigtigt, så kunne de godt. Det moderne samfunds demokratiske opbygning og kultur har som curriculum sat sine spor i disse unge, men der er behov for mere end spor, der er brug for en systematisk invitation, for at disse unge kan blive mere end selvbevidste unge med rettigheder alene for sig selv.

”Det der med at se effekten med det samme som her på skolen og i familien. Det er rart at kunne se at man gør en forskel. Men fra politik sker der ikke en skid.”
Ung mand, storby

Kritikken fra denne unge mand handler om, at politiske processer, involvering og engagement, dialog og udvikling af indsatser, løsninger og forandringer, alt sådan noget tager tid. Og disse unge vil, som så mange andre, gerne se resultater af deres indsats hurtigt og gerne med det samme. Derfor er der også nogle typer af indflydelse, som opleves mere vedrørende og bekræftende for de unge, som f.eks. skole og i familie.

En ung kvinde fra en lille by beskriver, hvordan hun savner, at der er flere aktiviteter og politiske ungdomspartier, som hun kan engagere sig i, for hun oplever det som et sted hvor ungdomspolitikken er sprunget i luften og altså er ikkeeksisterende.

”Når jeg tænker: ungdomsliv i den lille by hvor jeg bor, og når jeg tænker på det politiske ungdomsliv, så siger det bare ’BOM’.”
Ung kvinde, lille by, LGBTQ+

3.2 Man har så mange muligheder...

De unge i undersøgelsen fortæller også om de mange former for indflydelsesmuligheder og erfaringer som de oplever i deres liv og hverdag. På den ene side kan der peges på, at mange unge oplever at have indflydelse på og frihed i deres hverdag. Det vil sige de forhold som er tættest forbundet til de unges personlige liv. At have indflydelse kan omformuleres til et spørgsmål om, hvad der ønskes indflydelse på, og hvilke konkrete opmærksomheder og interesser de unge knytter an til.

Langt de fleste unge i undersøgelsen kan formulere vigtigheden af indflydelse og har kendskab til repræsentative demokratiske institutioner, valgprocedure og dialogiske processer. Spørgsmålet er, om de unge føler sig godt repræsenteret, og om de unge selv oplever, at de kan søge indflydelse på spørgsmål vedrørende bredere sociale sammenhænge og samfundsmæssige forhold.

”Man har så mange muligheder, at lige meget hvad så handler det om, hvor meget man selv vil have indflydelse på.”
Ung mand, storby, udsat område

Af undersøgelsen fremgår det, at de unge, der havde erfaringer fra fælles projekter med andre unge omhandlende forskellige former for ungdomsengagement og ungdomspolitik, kunne trække på nogle sociale ressourcer og læreprocesser fra deres engagement. Et engagement som de unge selv identificerede som en form for kollektiv robusthed og orienteringsevne. F.eks. en gruppe af unge kvinder og mænd, der alle arbejder frivilligt i en social gadearbejderorganisation, der hedder GAME, som tilbyder baskettræning og faciliteter til børn og unge der bor i socialt udsatte boligområder.

Dette udgør en kontrast til de unge i undersøgelsen som fremstår som de mest sårbare og socialt udsatte. Det er unge, der i deres fortællinger, ikke på samme måde kan trække på konkrete oplevelser og fælles erfaringer fra hverdagsliv med andre unge. Disse unge er mest stille, når der tales om sociale ressourcer og netværk, hvorimod de har lettere ved at udpege negative forhold ved et velfærdssystem, som de ønsker forandret. Ikke mindst den måde de oplever, at systemet møder dem på.

3.3 Det er ikke fordi, at folk ikke lytter, men ingen spørger

Klima bliver af mange unge nævnt som noget, der er vigtigt at sætte politik ind overfor, og hvor mange unge fortæller om deres oplevelse af, at klima ikke bliver prioriteret nok i forhold til den nødvendighed, som de unge kobler til spørgsmålet. "Jeres ansvar – vores fremtid" som det nogle steder er blevet formuleret, fordi unge ikke selv oplever at have magten til at sætte ind med klima-politik. De unge udpeger derfor de voksne og ansvarlige politikere, som dem, der skal hjælpe til at løse problemer med klima gennem politik. Men de unge føler sig svigtet i forhold til spørgsmål om klima.

Den tidligere danske statsminister Lars Løkke Rasmussen (V) og folketingspolitikere har identificeret klima som vores tids største globale udfordring og udtaler direkte, at nutidens unge er den sidste generation, der kan ændre og gøre noget ved klimakrisen.

Det blev af mange, ikke kun unge, tolket som en klar og tydelig udpegning af de yngste generationers ansvar for at løse klimakrisen. Et ansvar som ikke harmonerer med den unge generations oplevelse af deres indflydelsesmuligheder, i mødet med en krise af sådan en tyngde og omfang.

"Så hvis den ældre generation skulle gøre noget, så var det jo at få fingeren ud og få gjort noget ved det klimaproblem, inden de allesammen sætter træskoene.

Vi er den næste generation, som skal leve i den her verden, og vi skal have gjort noget ved det her problem, som det er nu."

Ung mand, lille by

Spørgsmålet om klimahandling kommer op flere gange i de unges fortællinger, og selvom det ikke er alle unge, der udtrykker bekymring i forhold til klima og jordens fremtid, så er de unge, der er optaget af klima, meget tydelige i deres sprog.

“Det er vores verden lige om lidt, Klimakrisen er lige nu. Det er jo ikke dem, der er 80 år, der kommer til at opleve det på den måde. Det er jo os, vores børn og børnebørn. Det er også vores verden, det er os der skal tage over, og så kan det godt være vi kun er unge mennesker, men vi er her også.”

Ung mand, mellemstor by

Frustrationen og ambivalensen er til at få øje på for denne unge kvinde, der viser hvilke vanskelige og modsætningsfulde erfaringer unge skal håndtere i deres hverdag. At tage ansvaret på sig og handle politisk, såvel som at tage ansvaret på sig og sørge for at være glad, lykkelig og tilfreds med livet. Men det er også oplevelsen af uretfærdighed, når unge bliver udstillet som dobbeltmoraliske fordi de køber en iPhone, og at der bliver gjort grin med unges politiske engagement, fordi de voksne ikke opfatter denne som legitim, og fordi de ikke mener, at de unges handlinger forandrer noget i verden. Der er en oplevelse af at være bagud på point, allerede fra start af, og af at udgøre et mindretal som ung. Et mindretal, som ikke nyder mindretalsbeskyttelse i forhold til politikdannelse.

Det er også oplevelsen af, at der er en dobbeltstandard – unge skal, for at overleve, yde dobbelt og mere end den voksne generation, fordi det er de unges fremtid, de unges problem. Gør noget mere – selvom det ikke anerkendes som værende det rette, eller overhovedet det nødvendige.

En ung kvinde fra en lille by foreslår f.eks. at sænke valgretsalderen på grund af hendes oplevelse af de ældre generationers uvilje mod at sætte ind med politisk og økonomisk handling overfor klimakrisen. Hendes forslag bunder i en kritik af, at fremtiden skal bebos af de unge, og af de kommende generationer, men at det samtidig er dem, der har mindst indflydelse, hvis nogen, på de politiske beslutninger.

“Det er en meget radikal holdning, men jeg synes vi skal sætte stemmeretsalderen ned til 16-17 år. Igen meget radikal, men det synes jeg fordi at den står overfor sådan en krise, som faktisk ikke er så langt væk igen, og hvis vi ikke gør nogen ved det nu, så er det for sent. Og dem der ikke vil gøre noget ved det, er også bare dem, der ikke kommer til at mærke det.”

Ung kvinde, lille by, LGBTQ+

I lyset af globale kriser kan spørgsmål om legepladser, cykelstier, flisebelægning og belysning i lokalområdet ses mindre vedrørende og betydningsfulde. I klimaspørgsmål vil de unge i denne undersøgelse gerne gøre en forskel, men de oplever, at de ikke kan få lov. I lokalspørgsmål kan de måske være med til at gøre en forskel, men mange unge har ikke skænket denne mulighed en tanke. Er det så ligegyldigt – eller udtryk for de unges klare interesser og prioriteringer? For det første må vi forstå, hvordan unges liv leves i forskellige institutionelle sammenhænge, som har hver deres forskellige engagement, strukturer og rationaler – og som på distinkte måder former hvordan unge skal opføre sig for at blive anset for at være legitime deltagere her indenfor. Det er et sæt af forskellige former for identitet, som de unge skal tillære sig og være i stand til at bringe i spil, når det kræves af dem.

"Det er ikke så specifikt som med klima, men i forhold til mit engagement i lokalsamfundet er det ikke fordi jeg føler, at folk ikke lytter – men ingen spørger... Så jeg er ikke opmærksom på det. Jeg har aldrig overvejet om jeg skulle gøre noget aktivt for mit lokalsamfund, da det ikke har givet mening."

Ung kvinde, storby

Hos følgende unge kvinde handler hendes oplevelse også om, at nok er der folk som lytter til hende forskellige steder, men der er meget få, hvis overhovedet nogen, der spørger hende, hvad hun ønsker eller hvad hun vil. Hvem spørger de unge, om de kunne tænke sig at deltage? Hvem spørger de unge og fortæller dem, at de og deres erfaringer er vigtige at kende til i forhold til udviklingen af en lang række temaer og praksisser? Hvem spørger, og hvem sørger for, at de unge oplever at være vigtige i grundlæggende demokratiske processer? Hvordan kan vi se, at unges erfaringer har værdi i forhold til bredere samfundsmæssige forhold og politikudvikling, det kunne være uddannelse, bolig, sundhed og arbejdsliv ved siden af de kulturelle aktiviteter?

"Ja for hvem ville lytte til sådan en eller anden dum gymnasieknægt? Den oplevelse tror jeg der er mange steder."

Ung mand, storby

Når de unge kan gentage og gengive oplevelsen af, eller en forestilling om, at unge ikke bliver taget alvorligt, og at ingen gider at lytte til "en dum gymnasieelev", så peger det også på, at der er et modsætningsforhold mellem unges erfaringer og voksnes politiske intentioner. Ikke kun som repræsentativt demokrati. Unges viden er, som et minimum, en central del af den viden, som er nødvendig for at kunne udvikle samfundets forskellige velfærdsinstitutioner – det er ikke en viden, der kan stå alene, men heller ikke en viden som disse institutioner kan klare sig foruden.

Det er et dårligt udgangspunkt, når de unge som udgangspunkt, ikke tror, at de kan bidrage til dialogen, og at de ikke oplever, at der er nogen voksne, der spørger dem, om de vil være med i en dialog.

"Jeg tror vi har mulighed for alt og vi gør hvad vi vil, altså jeg tror det eneste der er, det er en attitude, og det er det, jeg tror ikke der er forskel på om du kommer herfra eller om du kommer fra Østerbro og Amager eller Taastrup, Birkerød eller Strandvejen."

Ung mand, storby, udsat område

I forlængelse af ovenstående oplever de unge, at de kan søge indflydelse der hvor det er ønskeligt. Alligevel er der en del beskrivelser af, hvor der ikke er så stor mulighed for at få indflydelse. Mange af de unge fremhæver, at deres familier er steder hvor de føler sig trygge og har ret til at udtrykke deres holdninger og være med til at bestemme. I familien oplever de at have indflydelse på de dagligdags, praktiske beslutninger.

Indflydelse søges også gennem skole og udvalg, foreninger og ungeråd, men det opleves af en del unge, som at der eksisterer to systemer, et for voksne – det rigtige – og et for unge – ”et som om”-indflydelsesorgan. Et problem er også, at den reelle og formelle indflydelse ikke virker til at forholde sig til de unges hverdagsliv, men til adskilte arenaer – skole, uddannelse, udvalg, arbejde, forening, unge råd. Det betyder, at der ikke er et sted der skal søges indflydelse, og det betyder også, at der er nogle meget klare indflydelsesstrukturer, hvor det er voksne, f.eks. forældre i hjemmet, der bestemmer mest i relation til det lokale, boligområdet samt, at lærere bestemmer i forhold til skole og uddannelse, selvom de har etableret procedurer og organer, der skal modvirke dette. De unge beskriver deres ønsker om indflydelse konkret i forhold til deres hverdag, men savner samtidigt reelle muligheder for at påvirke samfundsmæssige problemstillinger og udviklinger af politik.

Forsker: ”Har I så indflydelse der hvor I bor?”

Ung kvinder: ”Jeg kender i hvert fald ikke mine muligheder overhovedet.”

Ung mand: ”Jeg føler ikke man søger efter indflydelse. Jeg har aldrig overvejet at lave noget om. Jeg er sådan lidt ligeglad med sådan noget.”

Ung kvinde og ung mand, storby

Og som en ung kvinde fra en storby fortæller: ”så er det altid muligt at lave et udvalg på skolen, hvis der f.eks. er nogen, der vil have et akvarium”. Samtidigt beskrives det som ”meganemt” og meget mere relevant end at søge indflydelse i det lokale boligområde eller nærmiljø. En anden grund hertil er, at det er de unges forældre, der repræsenterer ”ejendommen” i disse sammenhænge, og derfor er de unge ikke inviteret med. De unge fortæller ærligt, at de ”ikke magter at lave noget i forhold til ejendommen og gården”, som en ung mand siger: ”Jeg er virkelig ligeglad”.

3.4 Jeg magter heller ikke at lave noget

Men der er også en anden dimension af de unges forhold til bolig og lokalområde – de fortæller at de ikke magter det, ikke har tid til det, ikke energi til at interessere sig for politisk arbejde lokalt, og sagt direkte – nogle af dem er næsten ligeglade eller indifferente, fordi de bor godt og sikkert, de er repræsenteret gennem deres forældres økonomi og ansvar. Så lige præcis her, er det ifølge de unge, de voksne som tager opgaven og ansvaret på sig, hvilket passer dem godt, så de kan bruge deres kræfter på det der er vigtigt for dem.

Forsker: ”Hvorfor søger I ikke indflydelse?”

Ung mand: "Jeg tror det bunder i, at vi er vant til at få andre til at gøre det, når det gælder større ting. Vi kan stemme til kommunalvalget, og så regner vi med at de (politikkerne) gør det okay. Men her (lokal-, boligområdet) stemmer vi ikke på nogen, vi får ikke indflydelse udtrykt på andre måder."

Ung mand: "Det der med at se effekten med det samme som her på skolen og i familien. Det er rart at kunne se at man gør en forskel. Men fra politik sker der ikke en skid."

Forsker: "Så handler det om mistillid eller noget med indsatsen?"

Ung: "Ja det er nok bare et for stort et projekt til, at man orker det. 'Får jeg noget ud af det i sidste ende'? Man kan lave alt muligt, og så i sidste ende får man et nej, og så er det bare spildt tid."

To unge mænd, storby

De unge er opdraget og vant til at kunne påvirke de institutioner, hvor de opholder sig i længst tid, f.eks. skole og uddannelse. De beskriver, at muligheden for at engagere sig, nedsætte et udvalg og søge nogle penge, altid er til stede på deres gymnasie. Det gælder også i forhold til diskussioner i deres familier, hvor de oplever, at deres diskussioner og interesser viser sig med det samme. I modsætning til lokal-, kommunal- og nationalpolitik, hvor det ikke er til at se, at man har bidraget til ændringer. Man kan afgive sin stemme til kommunalvalget, men *hvad så...* Det er et stort projekt at forandre politiske beslutninger og det kræver overskud og energi, som de unge ikke oplever at have eller ønsker at prioritere i deres hverdag.

"Jeg føler at det er blevet en populær ting at sige: 'jeg lytter til dig', men der sker ikke noget, og derfor er det ikke attraktivt at deltage. Det gør, at jeg giver op fra starten, fordi jeg føler jeg ikke bliver lyttet til. Men igen, hvad skulle jeg sige. Jeg har ikke noget lige nu."

Ung kvinde, storby

Her fortælles der noget væsentlig i forhold til unges engagementer, deltagelse og indflydelsesmuligheder, og det fremstår som en modsætning. Hvis der kun rekrutteres unge til projekter der forstår og arbejder ud fra betydningen af klassisk demokratisk repræsentation og politisk engagement, så bliver der tale om en reproduktion af de etablerede sociale og kulturelle perspektiver, fremfor en bredere rekruttering af unge. Her får vi indsigt i, hvordan nogle unge mennesker tænker, at "de ikke har noget at byde på", "at de giver op fra starten", "at de ikke oplever, at der bliver lyttet rigtigt til hvad de, og andre unge, måtte mene". Men det fremstår samtidigt som en samfundsmæssig udfordring at finde måder, hvorpå unge kan udvikle og opleve nye og bedre sammenhænge mellem deres hverdagsliv og deres demokratiske deltagelse og politiske indflydelse

For hvordan skal unge vide, hvad de kan sige, hvad der er vigtigt at fortælle lige nu og her? Det må handle om at forstå dette som nogle grundlæggende læreprocesser, der kobler sig til, og på tværs af, de unges hverdagsliv, og som handler om at få muligheder for at lære sig nyt, at blive inviteret til dialoger med andre unge, og med voksne, omkring hvad, der er vigtig i deres liv, og hvilke problemer de skal forsøge at løse.

Det siger også noget centralt om vanskelighederne ved at overføre erfaringer fra én arena i de unges liv til en anden, som man måske kunne forestille sig blot sker af sig selv. Hvis en ung kan formulere et projekt og søge penge dertil på ungdomsuddannelsen, kan de så også engagere sig i et projekt og søge midler i en lokal ungdomsklub eller fritidsaktivitet? Nej. Det sker ikke automatisk og hverken på tværs eller på langs af de unges liv og engagementer, selvom de unge gør, hvad de kan. De prøver så godt, de kan at få tingene til at hænge sammen i deres hverdag. Dog oplever de også, at det kræver en stor indsats af dem selv for at have det godt.

De unge i undersøgelsen oplever det som et pres, der udtrykker sig på meget forskellig vis, men med et enkelt tema – du er selv ansvarlig for dit liv! Hvis alt opleves som den unges eget ansvar, så er der brug for, at nogen andre nogle gange kan hjælpe de unge med denne byrde, for at presset ikke udvikler sig til manglende trivsel, sundhedsproblemer, uddannelsesudfordringer og stress.

”Jeg synes det er virkelig irriterende at der ikke bliver gjort noget ved klimaet – igen miljøudvalget. Det er træls at man som borger, så skal man ud og strejke som ung. Det er næsten det eneste man kan komme til at gøre, før der bliver gjort noget ved det. Og der bliver stadig ikke gjort noget. Og det en frustrerende ting som præger mit liv meget. Jeg tænker meget over hvordan jeg rejser, spiser og er som person: om jeg smider skrald eller sortere det. Og det synes jeg giver en stress, når ikke nogen fra en højre enhed, der siger: prøv at hør! stille og rolig! vi har styr på det! fordi der er bare ikke styr på det... Så det er en stressfaktor.”

Ung kvinde, mellemstor by

En anden dimension af de unges forhold til kommunalpolitik og deres egen indflydelse handler om at finde vej ind igennem det administrative bureaukrati, men som også handler om behovet for at få støtte i processer, hvor der skal samarbejdes med kommunen. Samtidigt peger det på en central pointe om de kompetencer, der tages for givet, at man skal besidde for at kunne påvirke politik – du skal kunne formulere dig mundtligt og skriftligt samt finde ud af at skrive e-mails til kommunen.

”Problemet ligger i, hvis der er noget vi skal ændre på som staten ejer, så kan vi ikke bare sådan lige pludselig stå en gruppe mennesker og prøve og løfte opgaven selv. Vi skal have noget støtte af kommunen, og så skal der være nogen, der er klar til at skrive mails til kommunen osv.”

Ung mand, storby, udsat område

De unges udsagn omkring friheden til, i princippet, at kunne gøre alt det der er muligt, og ønskeligt, kan forstås på flere måder. Der er en uvilje, fra de unges side, imod at placere sig i en kritisk figur, hvor det er dem, der brokker sig, men ikke tager ansvar overfor det, der faktisk er muligt at gøre noget ved – den enkeltes holdning og attitude. Det kan også forstås, som en uvilje imod at blive kategoriseret som en særlig person, f.eks. en ung etnisk minoritetsdansker, og dermed et offer for en samfundsmæssig strukturel generalisering. Nogle af de unge lader også til at anerkende det danske samfunds grundlæggende retfærdige indretning og indsatser imod social eksklusion og ulighed,

hvorved de unge derfor ønsker at lægge afstand til en forkælet og utaknemmelig social position.

Adspurgte om hvad de unge ønsker der skal ændres for, at de kan føle sig mere inkluderet i det danske samfund, så fortæller en ung kvinde, at det handler om at:

"Pas bedre på unge mennesker! – Kig lidt mere på den enkelte person, i stedet for at putte det hele i et excel-ark, altså tag mere hensyn!"
Ung kvinde, lille by

Flere af de unge i undersøgelsen mener, at det er hårdt at være ung, der stilles store krav til unge om at leve op til samfundets, uddannelsessystemets og voksnes forventninger. Der er også et udbredt ønske om, at systemet ser på den enkelte unges situation og liv og sætter sig ind i de unges ønsker, behov og problemer fremfor at kategorisere alle unge ens og indenfor samme kasser.

Og det er ikke kun storbyens ungdom, der oplever det at være ung, som et problem i hverdagen. F.eks. når vi spørger denne unge mand, om hvad er det sværeste ved at være ung er:

"Der er mange forventninger til en, og så er det en stressende hverdag."
Ung mand, lille by, tyndt befolket område

Det er både indbyrdes mellem unge, at der er forventninger, men ikke mindst også i mødet med voksne, hvor de mange forventninger samtidigt kobles til oplevelsen af ikke at få lov til at bestemme. Det skaber en stor modsætning i de unges oplevelser, når der stilles store krav til dem, men at de ikke kan få lov til påvirke de selvsamme strukturer, der er med til at udfordre de unge i deres hverdag. Det opleves som en stor uretfærdighed, når det, de unge går op i, ikke bliver taget alvorligt af ældre mennesker, og at man som ung bare får en historie om "dengang jeg var ung".

"Det er rigtig, rigtig vigtigt at de unge også får lov til at bestemme for jeg er træt af at høre på den gang jeg var ung. Vi lever ikke i den tid længere, vi har nyere teknologi, vi har nyere muligheder, vi har nye måder at leve vores liv på, lad os nu også få lov til at have noget, at skulle have sagt."
Ung mand, lille by

Mange af de unge fortæller, at de ikke følte, at de blev lyttet til i folkeskolen, men at de oplever, at det er blevet bedre efter, at de har forladt folkeskolen. De fortæller, at de voksne som de kender fra deres undervisning nu, er gode til at lytte til deres ønsker og behov.

“Vi har nogle aktiviteter vi kan lave ved siden undervisningen af det kan være spille fodbold i hallen eller gå over i et musiklokale eller spille spil og hvis man kommer med nogle forslag og så har de også lyttet til og det synes jeg er ret fedt i forhold til en folkeskole, der er rigtig kæmpe forskel fordi man, man føler sig ikke lyttet til i folkeskolen.”

Ung mand, lille by, tyndt befolket område

4. Adgang til uddannelse, bolig, kollektivtrafik og sundhedstilbud

At have adgang til sociale ressourcer som uddannelse, bolig, sundhed og ikke være begrænset af infrastruktur eller mangel på offentlig trafik.

4.1 Jeg tager gerne tre sabbatår for at være klar til uddannelse

I Danmark er der en politisk målsætning om, at 95 % af en dansk ungdomsårgang skal færdiggøre en ungdomsuddannelse, og der er formuleret et uddannelsespålæg gældende for alle unge op til alderen 30 år. Det er derfor ikke overraskende, at en stor del af de unge, på tværs af undersøgelsen, er under uddannelse, i en form for uddannelsesforberedelse eller optaget på en uddannelse, men er endnu ikke begyndt.

De unge er generelt glade for deres uddannelsesmuligheder, men der opleves at være forskel på mulighederne afhængig af geografi. F.eks. fortæller nogle af de unge som bor i tyndt befolkede områder, at der er langt til de nærmeste uddannelser, og at der ikke er et særligt stort udbud uddannelser, hvis du, vel at mærke, ikke ønsker at gå tre år i gymnasiet. Det betyder, at de skal være parate til at transportere sig lang for at komme til uddannelserne. Ellers må de overveje at flytte til en anden by, eller en anden region, for at få flere og bedre uddannelsesmuligheder.

*"Jeg er træt af det – jeg bor i en lille by ude på landet, og mellem klokken to og tre, der kører ikke nogen bus. Hvis man har fri fra skole klokken to, så skal man stå og vente halvanden time på en bus."
Ung kvinde, lille by, tyndtbefolkede område*

Uddannelse fylder meget i de unges fortællinger, som fremtidsorientering og som konkret ramme omkring de ungdomsliv de lever. Udbuddet af uddannelser og de unges forskellige muligheder for at deltage i uddannelse tematiseres med forskellig kraft afhængig af de unges alder og lokalitet. Således er de yngste i denne gruppe ofte hjemmeboende, hvilket af mange unge, ses som en praktisk foranstaltning såvel som en god og tryk social ramme om de unges opvækst.

"Det der pres med, at vi skal bare videre. Man vil bare gerne have tid til at finde ud af, hvad man gerne vil. Og det der med at man ikke må tage en lavere uddannelse efter man har taget et eller andet – det virker latterligt, man burde jo gøre det man har lyst til. Det er ikke så frit mere, som vi ellers er i DK. Og det er en værdi jeg vægter meget højt. At der er frihed til hvad du vil og at mulighederne er åbne,

og det er de ikke hvis man lukker dem af. Man skal ikke presses til at skulle videre. Jeg tager gerne 3 sabbatår, hvis det er det der skal til før at jeg føler mig klar til at tage videre.”

Ung mand, storby, udsat område

Dette er også genkendeligt for unge som kommer fra mellemstore byer, som godt nok har flere ungdomsuddannelsesstilbud, men som sammenlignet med de største uddannelsesbyer ikke har de samme videreuddannelsesstilbud. Også her skal de unge være klar til at pendle til hverdag eller overveje at flytte til en af de større byer i regionen eller en helt anden del af landet.

”Når jeg er færdig med gymnasiet om to et halvt, så tror jeg også jeg skal have nogle år, hvor jeg bare lige prøver noget forskelligt og så komme tilbage til det stille og rolige liv her i byen.”

Ung mand, mellemstor by

Det er i dette perspektiv at spørgsmålet om kollektiv trafik bliver vigtigt for at forstå de unges muligheder for deltagelse i uddannelsessystemet, en deltagelse der, vel at mærke, skal fungere for de unge i deres hverdagsliv med familie, venner, fritidsaktiviteter og arbejde. I forhold til spørgsmålet om uddannelse bliver det vigtigt at have gode transportmuligheder til og fra uddannelse eller arbejde. I de små byer, i de tyndt befolkede områder, er der ofte langt til nærmeste uddannelsessted samtidigt med, at der ikke er det samme udvalg af uddannelsesmuligheder. Tendensen i Danmark er klar på uddannelsesområdet, hvor flere og flere uddannelser placeres i centre i større byer, hvilket netop betyder, at de unge skal rejse og transportere sig i længere tid for at op-søge uddannelse. Eller overveje om de skal flytte med uddannelserne og dermed forlade deres familier og venner i det område, de er vokset op i.

4.2 Offentlig transport, åh fuck, i Danmark er det himmelsk!

Mobilitet er en anden begrænsning, hvor kollektiv trafik opleves som en stor udgift, men tilgængelig i de større byer, så er kollektiv trafik meget sparsom i ydreområderne, men stadig dyr. I byerne er cykling og transport til fods en mulighed, hvis afstandene ikke er for lange. Ønsket om frihed og mobilitet er stort i de små byer og på landet, hvilket stiller unge under 18 og unge over 18 år meget forskelligt i forhold til muligheden for at erhverve kørekort. Dog er det også dyrt at anskaffe og holde en bil, så det er forbeholdt de færreste unge. Det betyder at de fleste unge er afhængige af forældre, familie og venner med bil, hvis de ønsker en større fleksibilitet end det kollektive trafiksystem kan tilbyde. Og det skaber en anden nødvendighed i form af at bo tæt på nogle med bil.

Unge har generelt færre midler og dårligere økonomi end voksne tilsvarende har. Det kommer til udtryk ved, at nogle unge, som har meget langt til uddannelse, er nødsaget til at bruge de offentlige kollektive trafikforbindelser, hvis de er tilgængelige og

dermed er de afhængige af disses køreplaner og afgange. En del af disse unge drømmer om at få råd til en bil, så de nemmere kan flytte sig rundt mellem deres hjem, uddannelse og venner.

"Jeg har nemt ved at komme rundt omkring, det er enten på cykel, eller jeg hopper jeg ind i min vens bil, eller jeg tager skateboard rundt omkring."

Ung mand, storby, udsat område

Hvad angår spørgsmålet om kollektiv trafik, så beskrives behovet for at kunne komme i skole og på uddannelse som meget væsentlig og kvaliteten af den kollektive trafik har stor betydning for, hvordan de forskellige unge oplever at deres hverdag hænger sammen, og om de oplever at være mobile og fleksible i forhold til de aktiviteter, som de ønsker at deltage i. Men der er stor forskel på, hvordan den grundlæggende kvalitet af den kollektive trafik opleves og knyttes til de unges geografi og alder.

"Jeg bor i storbyen, hvor der er rigtig meget transport, og jeg bor lige 'på' supercykelstien, så jeg har nemt ved at komme i skole. Og jeg bor lige ved siden af metroen, som snart er færdigbygget, men moviabusserne har ikke altid været de bedste til at komme til tiden."

Ung mand, storby

Denne unge mand fra storbyen, som er indvandret fra Nepal og derfor har et andet sammenligningsgrundlag, er meget begejstret for det offentlige transportsystem i Danmark og især i storbyen.

"Jeg tænker at offentlig transport, åh fuck, i Danmark er det er jo himmelsk – i hvert hjørne af Danmark er der en bus eller et tog, og det at have en bil, det er ikke et behov, når man bor i storbyen."

Ung mand, storby, udsat område

Udenfor de store byer er der ikke den samme trafikdækning, og nogle unge fortæller f.eks. at de har brug for at kunne køre bil for at være frie og fleksible nok i forhold til deres behov i hverdagen. Dette er dog ikke en mulighed, for dem der endnu ikke har alderen til at køre bil eller økonomien til at anskaffe sig og holde bil, som er en betydelig udgift, der oftest betyder at du skal have et arbejde eller en meget billig husleje for at kunne have råd dertil. Mange unge udtrykker forståeligt, at de synes, at billetpriserne til det offentlige er for høje og servicen for dårlig i forhold til prisen.

En mulighed er at finde en egen transport som er billig og fleksibel som denne unge mand fra en mellemstor by, der har valgt at anskaffe sig en knallert, da han bor et sted udenfor byen med dårlig offentlig transport.

”Der er nogle unge der brokker sig over den offentlige transport, at der ikke kører nok busser, men nu har jeg en knallert, så jeg er ikke ’skide landfast’ som alle de andre”.

Ung mand, lille by

Andre unge, som bor i små byer, men som er afhængige af bustransport ind til byen for at komme på uddannelse, fortæller, at de er meget afhængige af en pålidelig kollektiv trafik. Nogle af disse unge fortæller om, at de klagede over en buschauffør som ikke fulgte tidsplanen hvilket medførte at de risikerede at komme for sent på deres uddannelse. Uddannelserne har strenge fremmødekrav, så en upålidelig bustrafik – en ligeglad buschauffør – blev af de unge oplevet som en urimelig og uretfærdig behandling af dem som borgere og brugere.

4.3 Boligsituationen? Den er ”røv og nøgler”!

Bolig, er alle unge enige om, er et vigtigt spørgsmål og der er mange unge, der kritiserer pris, udbud og kvalitet af boliger til unge. En del unge bliver boende hjemme for at spare penge og have råd til at leve. Andre unge bliver boende hjemme til de har færdiggjort deres uddannelse eller er kommet på elevløn, så de har råd til huslejudgifter. En del unge har det godt hjemme og oplever det ikke som et behov at flytte hjemmefra endnu.

”Det er rigtig svært at finde noget til en pris der er værd at betale eller kunne betale, hvis det skal være noget der ligger i nærheden af hvor man kan komme til, men lige bag stationen ligger der er et smart byggeri, men en 2V lejlighed koster 7.000 kr.”

Ung mand, mellemstor by

I de tyndt befolkede områder og i de mindre byer er spørgsmålet om transport særligt vigtigt, da de ofte har længere til deres skole og uddannelse. Det betyder også, at de unge skal tænke sig godt om for at få deres økonomi til at hænge sammen, når de både skal have råd til kollektiv transport, til bolig og andre fritidsaktiviteter.

”Der er billige lejligheder og der er dyre lejligheder, og så er der billige huse og dyre huse. Jeg bor selv i hus fordi det ikke er til at finde lejligheder, hvor vi både må have hund og kat.”

Ung mand, lille by, tyndt befolkede område

På tværs af geografi er der stor enighed om, at det er urimeligt dyrt og vanskeligt at finde en bolig som de har råd til, i et område som de ønsker at bo i, tæt på uddannelse, familie, venner. Denne unge mand fra en mellemstor by fortæller:

Forsker: "Har I mulighed for at få jeres eget sted at bo?"

Ung mand: "Her i byen?"

Forsker: "Ja, her i området."

Ung mand: "Jeg kan love dig for at det er dyrt, boligsituationen i byen er, at du skal betale 8.000 kr. for en 29 kvadratmeter stor lejlighed. Det er jeg sgu' ikke villig til at betale. Boligsituationen, den er 'røv og nøgler'."

To unge mænd, mellemstor by

Boliger, der er billige og som kan betales af unge mennesker i uddannelse eller på elev-løn eller ufaglært aflønnet, er særdeles vanskelige at fremskaffe. Det er således en tematik på tværs af undersøgelsen, at de unge har svært ved at finde billige og gode ungdomsboliger i det område som de ønsker at bo i og som er i nærheden af familie, venner eller uddannelse og arbejde.

4.4 Jeg har haft brug for støtte hele mit liv

Der er offentlig sygesikring i Danmark, hvilket kan være grunden til, at der ikke er flere der fortæller om deres erfaringer med sundhedsvæsenet. Når der fortælles om sundhed, så er det ofte unge, som fortæller om deres oplevelser med at være psykisk sårbar og socialt udsatte, og som deler deres positive og negative erfaringer med "systemet", f.eks. praktiserende læger, psykologer, psykiatikere, socialrådgivere, speciallærere, uddannelsesvejledere og kommunale kontaktpersoner i forhold til efterværn. Her fortæller en ung mand, hvordan han altid har oplevet at kommunen har hjulpet ham og givet ham den støtte som han havde behov for.

"Jeg har haft brug for støtte hele mit liv ikke også, jeg har Autisme og ADHD, og derfor har jeg brug for støtte, og jeg har altid synes, at jeg har fået den støtte af kommunen, som jeg har haft brug for."

Ung mand, mellemstor by

Andre unge fortæller, i forlængelse af deres positive erfaringer med kommunale støttetilbud og støttepersoner, om deres forhold til deres kontaktpersoner og de relationer som de, for nogle unge, udvikler gennem mange år.

"Jeg føler mig afskåret fra min egen familie. Men jeg er super glad for, at jeg har de tilbud fra min kontaktperson. Hvis ikke jeg havde det, så tror jeg at jeg ville ende et eller andet sted, helt langt ude. Jeg er ret glad for min kontaktperson for det er fandeme ikke ret mange unge, der får den mulighed."

Ung kvinde, storby, LGBTQ+

For unge, som denne kvinde, fremstår den kommunale kontaktperson som en central og vigtig person, der i nogle tilfælde fungerer som nærmeste familie, og som kan yde vigtig vejledning og støtte i forhold til de forskellige systemer, lovgivninger, retningslinjer som den unge er omfattet af.

"Jeg har haft et virkelig godt forhold til min studievejleder, hvis der var noget hvor jeg bare tænkte, f.eks. jeg var virkelig tæt på at droppe ud af gymnasiet her i vinters, for jeg kunne slet ikke overskue det længere, jeg synes ikke det var fedt, jeg gad bare ikke mere."

Ung kvinde, lille by

Men det er ikke kun meget udsatte unge som har brug for at have en professionel voksen i deres liv. Flere unge fortæller, på tværs af undersøgelsen, om den positive rolle som en kommunal voksen spiller i deres liv, og her konkret en ung mand, som laver ungdomspolitik i en mellemstor by:

"Vi er også ret heldige at vi har så meget støtte fra kommunen. altså vi har jo, vi har 'fandeme' mange kontakter!"

Ung mand, lille by

Arbejdet med at finde og skabe rum for en gruppe unge kvinders "pigeliv" bliver hjulpet på vej af en boligsocialkoordinator og her fortæller fire unge kvinder om denne kontaktpersons betydning.

Ung kvinde 1: "Hvis der er problemer med skole, arbejde eller jobcentret så ville jeg gå til Kontaktperson K. Hun er tidligere kontaktperson for min lillesøster. Det er den voksne jeg får hjælp af."

Ung kvinde 2: "Helt klart, Kontaktperson K har været en meget stor støtte, OMG (oh my god), jeg har kendt hende i 5 år."

Ung kvinde 3: "Kontaktperson K. var en meget stor del af dit liv."

Ung kvinde 4: "Ja, hun er virkelig, virkelig, virkelig en stor hjælp. Hun har så meget viden og hun er også gammel skolelærer, så hun kan også hjælpe med lektier og hvad fanden det skulle være."

Fire unge kvinder, storby, udsat område

Dette viser med al tydelighed, hvor stor betydning disse voksnes arbejde har for de unges liv og at det ikke begrænser sig til en lille afgrænset del, men til alle aspekter af de unges liv og hverdag. At få den støtte som det kræver for at kunne komme videre i voksenlivet, som almindelig eller udfordret ung, er uvurderligt for den enkelte unge. Og de unge ved at værdsætte det, når de møder en professionel omsorgsperson, der får afgørende betydning for dem. F.eks. denne unge mand, fra en lille by:

“Min kontaktperson, hun har allerede gjort meget for mig, hun var den der hjalp mig i forhold til distriktpsychiatrien. Jeg har kun haft hende i et par måneder og hun har allerede gjort meget mere for mig end nogen anden.”

Ung mand, lille by, tyndt befolket område

5. Adgang til social støtte – udsathed

At have adgang til social støtte gennem sociale relationer og netværk, handler om de unges ressourcer til problemløsninger i form af familie, venner og andre.

Nogle unge fortæller om, hvordan de lever i egne familier med krav om forsørgelse og omsorg, samtidigt med at de bor hjemme hos deres egne forældre, som en social og økonomisk hjælpeforanstaltning, der hjælper dem til at kunne leve et ordentligt liv. Andre unge virker ikke til at have travlt med det sociale liv, da de har en hverdag, hvor de har brug for at være for sig selv, i fred fra andre mennesker, og her er afhængige af den støtte og omsorg som deres forældre kan give dem som hjemmeboende. Disse unge fortæller om deres hverdag på måder, hvor de håndterer deres personlige og sociale udfordringer på måder, der samtidigt viser, at de også er i risiko for at blive socialt isoleret og ensomme. Nogle unge oplever ikke at have den samme adgang til venner og kammerater som de kan betro sig til, og beskriver forældre og professionelle voksne som uundværlige støttepersoner i deres liv.

Når unge fortæller om deres liv og hverdag, så bliver det tydeligt at der er meget stor forskel på om man som ung er rask og sund, har en god og stabil økonomi, har mange venner, en tryk familiebaggrund og en nogenlunde klar fremtidshorisont. Eller om man som f.eks. denne unge mand fra en lille by, bor hjemme hos sine forældre, kæmper med social fobi og angst når han er blandt andre mennesker. Den unge dyrker Mixed Martial Arts som han lærer sig selv ved at se "YouTube Tutorials", og så bruger han rigtigt meget tid på at spille Fortnite, fordi han gerne vil være professionel gamer. Hvis ikke det lykkes, så vil han måske prøve at læse til psykolog. Selv med social angst vælger denne unge at deltage i et stort gruppeinterview med andre unge og voksne han ikke kender, og kan dermed fortælle om hans oplevelser og erfaringer. Det opleves som meget sårbart, men ikke desto mindre også meget stærkt, at den unge insisterer på at deltage, og lade sin stemme blive hørt.

"Jeg sagde til psykologen, at jeg har læst jeg læser lidt psykologi i min fritid, hvor jeg har læst specifikt om alle de der psykiske lidelser både ADHD, depression og angst og skizofreni og alt det der, og jeg kender jo stort set til alle symptomerne for depression og jeg har taget tests online, de siger alle tre at jeg har svær depression, så kommer jeg op til min psykolog og giver hende et papir hvor jeg har skrevet alle tingene ned med hvad det er jeg har og går rundt med i mit hoved og alt sådan noget, så siger hun til mig, ej men jeg synes altså ikke du har depression i hvert fald ikke en svær en, [laver irriteret lyd], der blev jeg sur."

Ung mand, lille by, tyndt befolket område

Der er en del unge, der fortæller om at spille computer, om at spille meget, og ofte også alene – selvom spillet foregår virtuelt på online platforme sammen med mange andre "gamers" ude i verden. For nogle af de unge er det én blandt flere interesser, hvor de også møder andre unge i andre sociale sammenhænge. Men for nogle af de unge kan det virke bekymrende, at de bruger så meget tid alene på denne aktivitet. Det er ligefor at stille spørgsmålet om, hvordan de oplever dette som en social isolation og reel ensomhed, men ensomhed er et tabubelagt tema, som det ikke er nemt at få indsigt igennem gruppeinterviews. Nogle af de unge brugte et aktivt og positivt sprog om at spille computerspil – eller konsolspil – som et sted at afreagere og slappe helt af – også fra de unges oplevelser af problemer og vanskelige omverdens krav til dem. En art coping-strategi i forhold til hverdagsstress.

En sådan social differentiering kan ses i de unges fortællinger, hvor nogle unge beskriver at de bliver nødt til at bo hjemme hos deres forældre på grund af økonomi, på grund af deres behov for deres forældres støtte til at klare deres hverdag, men også fordi deres familie er deres nærmeste venner og trykke sociale relationer.

Nogle unge fortæller, at de kan vælge hvem de deler deres problemer med – deres forældre eller deres venner. Og det fremstår som et klart udtryk for disse unges resourcer og frihed, at de selv kan vælge hvem de vil tale med.

Andre unge har ikke sådanne privileger, da de kun oplever at kunne tale med deres forældre eller et andet familiemedlem. Eller at de kun kan tale med deres venner, fordi de ikke kan eller ikke ønsker at dele deres oplevelser med forældre eller familie. Og nogle få unge fortæller at ikke ville kunne klare sig den deres kontaktperson på kommunen, fordi den person hjælper dem med alt.

5.1 I nogle tilfælde har man brug for dybdegående omsorg

De unge udtrykker, at deres venner og deres nærmeste familie udgør deres vigtigste sociale netværk. Alle de unge oplever at have en voksne de kan betro sig til, men der er forskel på hvilken den voksne er. For nogle unge er det en kommunal kontaktperson der er den unges mest betroede og fortrolige samtalepartner. For andre unge er det deres forældre eller en foretrukken forælder. Men de unge oplever også, at det er deres nærmeste venner som de kan betro sig til og som de også opfatter som en vigtig og væsentlig samtalepartner. Om de unge vælger at gå til deres venner eller til deres betroede voksne afhænger af problemets karakter. Nogle unge formulerer ikke, at de bruger deres venner til at betro sig til, og nogle unge fortæller, at det er deres kontaktperson, der er den vigtigste person for dem, i forhold til de problemer de oplever i deres hverdag.

For mange unge udgør familien en tryk og sikker ressource for de unges liv og hverdag, men for en gruppe af unge betyder deres anbringelse og efterværn, deres forældres skilsmisser, eller deres familiers skift af bosted, de unges bolig og skoleskift, og de unges særlige behov i hverdagen, at disse unge ikke har den samme oplevelse af at høre til og have en social sikkerhed. At have boet et liv det samme sted giver flere af de unge en trykhed ift. det lokale område og de mennesker der bor der.

Når spørgsmålet falder på uddannelse og skole bliver det samtidigt vigtigt for mange unge at fortælle om deres oplevelser med voksne, lærere, pædagoger, der har behandlet dem uretfærdigt. For nogle af de unge i de storbyerne og blandt de privilegeret grupper af unge, bliver oplevelserne fortalt med en opmærksomhed omkring de unges egen andel i at relationer, mellem f.eks. lærere og de unge, ikke udvikler sig optimalt eller i gensidig respekt. Det er tydeligt, at uddannelse er et system, der sætter sit præg på den måde de unge taler om, og forstår sig selv, i de forskellige uddannelsesmæssige praksisser og læreprocesser. Historier om karakterer, eksamener og retfærdighed fylder en del her, men skaber også en distinktion mellem det, der handler om de unges identitet – den person de er – og så de måder hvorpå uddannelse, lærere og andre voksne normativt vurderer de unges adfærd, præstationer og personligheder som henholdsvis ønskelige og positive eller afvigende og negative.

”De voksne har lidt mere livserfaring og visdom at give ud af. Hvor tit, når man snakker om venner er det på baggrund af hvad man selv har været igennem. Det er ikke på baggrund af et større livsbillede, at man prøver at hjælpe. Det er bare sådan kærlig omsorg, og det er tit det der skal til. Men i nogle tilfælde tror jeg bare man har brug for dybdegående omsorg. Og det tror jeg er nemmere at få med voksne.”
Ung mand, storby

5.2 Unfair karaktergivning

Af mere nylige oplevelser med uretfærdighed beskriver de unge, der går i det almene gymnasium, at karaktergivningen har været en kilde hertil. Det er således gennemgående for mange af de unge, at de kan identificere og genkende problemstillinger koblet til karaktergivningen, og spørgsmålet om læreren har været retfærdig overfor den pågældende eller andre unge.

Mange af de unge i undersøgelsen fortæller om deres møder med skole og uddannelse ikke altid opleves retfærdig. F.eks. kan disse unge mænd og kvinder fortælle om en lærer på gymnasiet, som de oplever give unfair karakterer, og de går endda så langt som til at sige, at de opfattede den pågældende lærer som diskriminerende.

”Folk begyndte at strejke fra hendes timer og gik ned på kontoret og klagede – ‘det går ikke det her’. Der var nogle der følte sig racistisk behandlet og så var læreren generelt meget streng. Det var sådan noget med lidt unfair karaktergivning, der ikke helt var logisk. Og så lavede hun en opdeling i klassen. Når hun lavede grupper, så var det danskere og ikke-danskere for sig – hun splittede klassen ad, altså fuldstændig.”
Ung mand, storby

På spørgsmålet om hvorvidt de unge oplever sig krænket eller uretfærdigt behandlet i deres hverdag, svarer stort set alle, at det ikke sker hver dag eller ofte, således oplever de unge sig ikke hele tiden at være udsat for uretfærdig behandling af andre mennesker. Når de unge tænker sig om og lytter til de andre unges fortællinger, så sker det, at

de husker situationer som de finder har krænket dem. Det fremgår, at de fleste unge har en eller anden form for erfaring med uretfærdig behandling, men det er også samtidigt tydeligt, at de unge der bor i tyndtbefolkede områder, bor i socialt udsatte boligområder, har psykosociale sundhedsproblematikker, er minoritetsdanskere, er kvinder, er LGBTQ+ personer har mere gentagende og systematiske oplevelser med diskrimination og forskelsbehandling.

De unge har, ikke overraskende, mange forskellige interesser. Disse interesser fungerer også som fællesskaber, der tilbyder de unge en tryk ramme, som det er rart og godt at være en del af.

”Jeg godt kan lide at være sammen med og føler mig tryk i rollespilsfællesskabet. Om det er liverollespil, eller om det er bordrollespil eller om det er computer rollespil er ikke vigtigt. Jeg synes rollespil er et rart fællesskab at være med i.”

Ung mand, LGBTQ+, storby

Mange af de unge fortæller, at deres familie er dem de kan betroe sig til, deres mødre, deres fædre, og nogle gange deres bedsteforældre.

”Det kommer lidt an på, hvad der skal snakkes om, men 9 ud af 10 gange vil jeg gå til min mor, fordi at hun er rigtig god til at støtte og hjælpe mig.”

Ung mand, storby

Når de unge bredt set i undersøgelsen oplever sig uretfærdigt behandlet, så er det ofte i forbindelse med deres møder med skole, uddannelse og sundhedssystem. Lærere, læger og anden sundhedspersonaler. Alle danske unge har erfaringer med skolesystemet, hvori lærere er magtfulde og betydningsfulde professionelle omsorgspersoner. Desværre har mange danske unge også oplevelser med, at de selvsamme lærere har behandlet dem uretfærdigt, og at det, for de unge, har været en så betydningsfuld oplevelse, at de kan huske den, selvom den er flere år gammel. At det for de unge ikke altid udpeges som en systematisk uretfærdighed, men ofte som en enkeltstående oplevelse, ændrer ikke ved, at det fremstår som en grundlæggende erfaring for de unge – en uretfærdighed de ikke kan glemme.

5.3 Folkeskolen var en uretfærdig tid

For nogle minoritets danske unge mænd følger en sådan oplevelse af en tolkning, der fortæller, at læreren bare ikke kan lide ham, fordi han er en anden slags elev, der udtrykker sig anderledes. Koblingen af særlige former for etnicitet og maskulinitet kan i mødet med skole og uddannelse synliggøre nogle særlige problemstillinger i forhold til uddannelsens privilegering og legitimering af foretrukne sociale praksisser.

En anden form for uretfærdighed, der opleves af de danske unge, er når voksne, det kan være deres forældre eller lærere eller andre voksne som de møder i deres hverdag, formulerer sig kritisk overfor hvad unge egentlig kan finde ud af eller hvilken legitimitet de unges oplevelser, følelser, erfaringer og liv egentlig kan besidde. Sådanne udsagn kan komme fra forståelser af og idéer om de unge, som en gruppe mennesker, der endnu ikke er voksne, myndige, modne, færdigudviklede etc., hvorved der installeres en selvfølgelig relation, der indebærer, at en myndig voksen person, samfundets professionelle, har en legitim magt til at bestemme over samt fortælle hvad og hvordan de unge skal opleve sig selv og deres verden. En ung er et barn, der er ved at blive voksen, men som endnu ikke er fuldt udviklet. Sådanne former for aldersdiskrimination er indbygget i det danske velfærds- og uddannelsessystem, men det gror side om side med forestillinger om at børns liv, unges liv har værdi i sig selv og egen ret, og at samfundet har et princip om at anerkende børn og unges rettigheder, deres ønsker til samt perspektiver på eget liv og deltagelse i ft. samfund.

En anden form for udbredt diskrimination er, ifølge undersøgelsens unge, nedgørelsen af unge kvinder med indvandrebaggrund, der går med tørklæde.

"Jeg kan huske det har været utrolig nedgørende, når jeg arbejdede i Netto og der var der sådan nogle fulde idioter, som der måske har bemærket at der også har været nogle piger med tørklæde og begyndt at kalde dem for nogle ting. Det er piger med tørklæder der oftest blevet uretfærdig behandlet."
Ung mand, storby, udsat område

At være etnisk minoritetsdansker og ung kvinde lader til at være et dobbelt stigma, og som denne unge LGBTQ+ person fortæller, så er minoritetsseksualitet endnu en kategori, der gør unge udsatte for andre unges mobning. Derfor taler hun for, at der skal sættes ind overfor disse stigmatiseringer med forskellige typer af mangfoldighedsarbejde.

"Man kan sætte ind politisk med en normkritik i folkeskolen, i undervisningen, af seksualundervisning, så den ikke kun handler om hetero-(seksuelle)relationer. Jeg tror normkritik er ret vigtigt! ..."
Ung kvinde, lille by, LGBTQ+

Som en ung kvinde fra en storby også fortæller, så mener hun, at det er vigtigt med en større tolerance overfor anderledeshed unge imellem og i det hele taget i samfundet.

For også unge mænd er udsat for fordomme om at være afvigende og kriminelle blot på grund af deres etnicitet og deres måde at gå klædt:

"Jeg har også oplevet det med drenge før. Han havde sådan noget Adidasstøj og så spurgte ind af mine venner om han var banderelateret? Hvilket overraskede mig, wow."
Ung mand, storby, udsat område

Andre unges fordomme opleves som en stor uretfærdighed af unge mennesker i undersøgelsen. Denne unge mand fra en mellemstor by, fortæller hvordan han oplever, at de kategoriseringer og stempler, som blev sat på ham af andre i folkeskolen, hang ved og var utroligt vanskelige at slippe af med igen.

Ung mand: "Det første jeg tænkte på, da du sagde uretfærdig var folkeskolen, fordi jeg synes at det hurtigt var – ikke at jeg blev mobbet, men..."

Ung mand 2: "Man blev hurtigt stemplet."

Ung mand: "Man blev hurtigt stemplet som en person, der var på den her måde. Så mig og min vennegruppe var meget hurtigt udenfor fællesskabet. Det gjorde at da jeg startede på gymnasiet, var jeg bange for at det ville blive sådan igen. At i folkeskolen sagde de hvem jeg var, og så er det det jeg er og kommer til at være resten af mit liv."

To unge mænd, mellemstor by

Også i de små byer på landet har de unge erfaringer med fordomme og rygtedannelse, som denne unge kvinde fortæller om:

"Det vil sige at f.eks. hernede på Lilleø, det er så lille et sted, så siger du noget så kommer det meget hurtigt rundt omkring laver du et rygte i en by, så ved de det allerede i den næste by. Rygter, det spred sig meget, meget hurtigt."

Ung kvinde, lille by, tyndt befolkede område

Fordomme og forestillinger mellem unge er en kilde til oplevelser af uretfærdig behandling. En anden form for uretfærdighed oplevet af flere unge udspiller sig i mødet med voksne indenfor velfærdssystemerne.

5.4 Du er jo bare en ung pige, der er ked af det...

Når vi lytter til hvad de unge fortæller om som vigtigt i deres liv, så må vi nødvendigvis også lytte til det, de unge fortæller er det mest ubehagelige, smertefulde og uretfærdige i deres liv. En del unge, som med rimelighed kan kaldes sårbare unge, fordi de har systematisk brug for hjælp til at klare sig i deres hverdag eller at de befinder sig i en prekær situation, netop fordi de har brug for en særlig form for hjælp. Denne unge kvinde, fra en lille by, ydre DK fortæller hvordan hun oplever at få hjælp til en depression.

"Og så står man grædende og alt muligt, så forstår de (sundhedssystemet) det først... og så alligevel ikke. Jeg var på psykiatrien i lilleby på et tidspunkt og de skrev at jeg havde en svær depression, men hos min egen læge, så kigger hun sådan på mig og siger: 'du er jo bare en ung pige der er ked af det'."

Ung kvinde, lille by, tyndt befolkede område

Det må være en voldsom oplevelse at opleve at have depression og at modtage forskellige sundhedsfaglige vurderinger af ens tilstand, men oplevelsen af ikke at blive taget alvorlig er undergravende for oplevelsen af tillid og selvværd. Nogle af de unge i undersøgelsen har flere af den slags oplevelser, og det mest opsigtsvækkende er hvor tungt de unge tager på disse oplevelser og hvor meget disse negative oplevelser betyder i form af begrænset myndighed og handleevne prisgivet de sundhedsprofessionelle støtte og hjælp. For denne unge pige fra en lille by i ydre Danmark føles det både lidt ærgerligt og ydmygende at skulle sidde og græde foran en læge, der skal hjælpe:

”Jeg synes der er lidt ydmygende og lidt ærgerligt, det er det der med at man kan sidde lidt privat til et interview hvor de skal finde ud af hvad man fejler psykisk. For jeg har selv været på psykiatrien, der har jeg decideret siddet fuldstændig vrælende og sagt jeg har det ikke godt, kan I hjælpe mig?”

Og så tænkte jeg, hvad sker der oven i hovedet på dig, altså og så var det så at jeg fik en ny tid med min daværende mentor og så tog vi sammen til lægen, til en anden læge, og sad, og så måtte jeg sidde og forklare mig igen og så sagde hun, ’jamen psykiatrien har jo skrevet at du har en svær depression, så selvfølgelig skal du hjælpes’.”

Ung kvinde, lille by, tyndt befolket område

I denne undersøgelse følger vi de unges perspektiv, og dermed udelukker vi os fra at indtage et perspektiv, der kunne rumme de former for viden og handleperspektiver fra professionelle i de forskellige systemer, som er sat i verden for at støtte og hjælpe unge. Det virker oplagt at prøve at finde en form for bearbejdning af disse erfaringer, der gør både psykiatri, praktiserende læger og de unge klogere på hvad der sker i disse konsultationer, og hvad der skal kommunikeres og samles op på i forhold til disse velfærdscontakter.

5.5 Jeg kan godt begynde at føle mig lidt ensom hernede...

En ung LGBTQ+ person fortæller om, at han føler sig lidt udsat fordi han bor i en lille by, hvor der ikke bor så mange unge, og hvor der ikke rigtigt er nogle steder at gå hen, hvis man tilhører en seksuel minoritet.

”Jeg kan godt begynde at føle mig lidt ensom hernede, jeg ville ikke have noget imod hvis der kom en bar, man kunne sætte sig ind og hvor man ved at nogle af de folk, der også var der, var biseksuelle og homoseksuelle. Fordi jeg gider jo ikke at skulle tage helt op til København, hvor de er mere frie.”

Ung mand, LGBTQ+, lille by, tyndt befolket område

Som ung mand kan det opleves som vanskeligt at tale om følelser eller bede om hjælp til problemer, fordi det strider mod opfattelser af hvordan man som en mand skal opføre sig. Denne unge mand, fra storby fortæller:

"Jeg kender mange der slet ikke tænker over, at du som dreng ikke snakker om dine følelser. Tanken har aldrig været der, det har bare været: du klarer det bare selv."

Ung mand, storby

Og selv om både unge mænd og unge kvinder kæmper med at få lov til at leve deres liv og seksualitet i fred, så virker det til, at der er stadig forskel på piger og drenge's retigheder og muligheder, f.eks. i forhold til seksualitet og opførsel i det offentlige rum.

Ung kvinde 1: "Nu kommer det til at blive meget... Hvis nu man er i byen og man som piger kysser med mange, så er man automatisk en luder. Hvor at hvis det er en dreng er det bare: godt klaret. Og det kunne da være sjovt hvis man som pige bare kunne have det sjovt i byen uden at der bliver dømt for det."

Ung kvinde 2: "Hvis drenge gør det, er de seje, og det er det omvendte med piger."

Ung kvinde 3: "Ja, så er det sådan: Nej hold kæft du er klam."

Ung kvinde 1: "Det er en af de ting jeg synes er lidt træls, fordi så er man nødt til at lægge bånd for sig selv uden at det er fordi man gør det for sin egen skyld, men fordi man ikke vil opfattes på en bestemt måde af andre."

Tre unge kvinder, storby

For drenge er det en anden kønsnorm, der skal leves op til, og det handler om ikke at vise svaghed eller at tale om følelser.

5.6 Unge drikker for meget, ryger for meget, larmer for meget

Et andet generelt tema er oplevelsen af at unge udsættes for en række fordomme fra ældre generationer, hvor nogle oplevelser kan siges at være en række kulturelle stereotyper omkring, hvad det vil sige at være ung.

"Fordomme om unge, der er mange fordomme om hvordan ungdommen den er i dag, mange af de ældre generationer af dem jeg snakker med i hvert fald, de siger åh ungdommen de drikker for meget og de ryger for meget og de larmer rigtig meget."

Ung mand, lille by

Så ungdommen er ligesom andre generationer på det punkt, vi kommer til at smide tingene, men ungdommen er faktisk også dem, der samler op efter sig selv, siger en ung mand fra en mellemstor by.

Fordommene opleves ikke kun mod de unge, fordi de er unge, men i undersøgelsen ses der især også fordomme omkring kvinder med anden etnisk herkomst end dansk.

Ung kvinde 1: "Jeg har ik noget jeg gerne vil ændre, jeg har det godt som jeg har det."

Ung kvinde 2: "Det er jeg glad for at høre, det har jeg – Jeg synes der er rigtig mange fordomme om nogen mennesker og hvis de bliver fjernet, kan alle ligesom leve på lige fod."

Ung kvinde 3: "Men fordomme kan ikke fjernes."

Ung kvinde 4: "Du kan ringe til ham der Rasmus Paludan og så skal han fjerne de fordomme."

Fire unge kvinder, storby, udsat område

Fordommene rammer minoritetsgrupper som er brune, og tilhører en anden trosretning end kristendommen, men de rammer også i udbredt grad de unge kvinder, fordi de er kvinder.

"Øh du får at vide på daglig basis, du ikke duer til noget, selvom du så i sidste ende viser både talmæssigt og alt andet mæssigt at du er meget højere end hvad de er. Men øh, det er en mandschauvinistisk branche som sælger, så tror du på at kvinder ikke kan finde ud af det."

Ung kvinde, storby, udsat område

Et andet tema, der går på tværs af undersøgelsens unge, er spørgsmålet om den enkelte unges frihed og ansvar for at kunne leve det liv de ønsker. Strukturelle uretfærdigheder, hverdagskrænkelser, oplevelser af systempres samt personlige og sociale problemstillinger beskrives af de unge som uretfærdige, men ikke som determinerende for hvad den unge kan opnå med sit liv. Eller hvad de er værd som mennesker. De unge insisterer på, at deres muligheder og deres lykke er deres egen sag, og at sådanne uretfærdigheder ikke har betydning for dem som personer. F.eks. som denne unge mand:

"Jeg synes jo selv personligt, jeg har mulighed for at gøre de ting jeg gerne vil og som jeg føler er interessante i min hverdag, det eneste der bare hæmmer mig lidt det er pga. min OCD og min lille angst jeg har, den er ikke slem overhovedet, men den kan godt lige pludselig blusse op og blive slem hvis jeg kommer i nogen meget hvad skal man sige, besværlige situationer."

Ung mand, lille by, tyndt befolket område

Hvor klima er en generel bekymring blandt de unge i undersøgelsen, så er presset i forbindelse med skole, uddannelse og eksamener et tema, der i høj grad går på tværs af unges fortællinger.

"Mange af mine venner taler også stadig lidt om hvor hårdt det er for dem, og hvor stressede de bliver i de her eksamensperioder, og hvor hårdt det er at følge op på alle de her lektier og sådan noget, altså, jeg synes det er nogen af de ting vi allesammen går igennem og det synes jeg er ret hårdt."

Ung mand, mellemstor by

Presset er således til stede blandt unge helt ned i folkeskolen og stiger i takt med fremdriften i uddannelsessystemet. Rigtigt mange unge fortæller således også om, at gymnasiet er et meget hårdt sted at være som ung.

"Socialt pres, det har vi også taget op i år, social pres i folkeskolen, det med at øh man hele tiden skal være 12-tals elev og man må ikke have nogen fejl og man må ikke fejle og andre, ens veninder for bedre karakterer end en selv."

Ung mand, mellemstor by

Oplevelsen af at blive moppet eller at blive sat i en kasse beskrives her af en række unge mænd:

Ung mand: "Jeg er måske blevet sat i nogle kasser. Altså med, at være ordblind. Og det føles, Uretfærdigheden er som en følelse, der sidder i mellem maven og brystet, et sted i midten, og følelsen er en form for tunghed. Sådan lidt en farveløs følelse, som har en vægt bagved sig. En tung ting at bære rundt."

Ung mand, storby, LGBTQ+

Ung mand: "Jeg kunne godt ønske noget mindre pres på gymnasieelever. Men det kan vi jo ikke – det er også vores eget ansvar, men alligevel."

Ung mand, storby

Ung mand: "Altså, det har intet med min baggrund [etnisk minoritetsdansk] at gøre, fordi det prøver jeg virkelig at lægge så lidt vægt på, som jeg overhovedet kan. Jeg har ikke lyst til at tænke på det."

Ung mand, mellemstor by, udsat område

De unge føler størst tilhør, i relation til deres lokale område og konkrete hverdag, hvor de kan være sammen med deres venner og deres familie.

Ikke desto mindre bliver det fremhævet, at værdier som ytringsfrihed og respekt for mindretal opleves modsætningsfulde, når politikere og debattører fremfører diskriminerende og provokerende udsagn overfor grupper af etniske og religiøse minoriteter. Det fremhæves af unge med etnisk dansk minoritetsbaggrund, at de aktivt søger at være tolerante og ikke vælge at reagere på hån og nedværdigelser, men det fremgår, at dette er med til at gøre, at disse unge samtidigt føler sig stigmatiseret, hvilket mindsker deres oplevelser af tilhør til det danske samfund, selvom de er og føler sig danske.

6. Oplevelser af tilhør

Tilhør som et spørgsmål om at føle sig hjemme, at blive anerkendt og ikke opleve krænkelse af deres frihed og deres personlige identitet

Danske unge er i det store og hele tilfredse med de liv de lever, de venner de har, den familiestøtte de oplever og den hjælp fra andre voksne, som de modtager eller som de ved, at de kan modtage, hvis de har behov for det. At være dansk er for langt de fleste unge en selvfølgelighed, noget der er givet igennem sprog, kultur, og opvækst. Det er både en følelse og en identitet, men for de fleste af de unge i undersøgelsen opleves det ikke som vigtigt at fremhæve, at de er danske i deres hverdag. De unge beskriver det at være ung i Danmark som at bo i et smørhul. Et velfungerende samfund med velfærdsikrede, demokratiske rettigheder og frihed til at udtrykke sig som man har lyst. Uddannelse og sundhedsforsikring er gratis op til 18 år og en række velfærds-tilbud er også gratis efter vurdering af behov.

”Det er bare sådan et hyggeligt kvarter, dem jeg er vokset op med, mange af dem de bor der stadig, og man kender forældrene. Da man var en lille knejt, der cyklede man op og ned ad vejene, og hvor man kender de fleste mennesker og hilser på dem. Der er også nogle ældre mennesker som jeg altid har været inde og få is hos som barn. Så jeg føler det er et trygt og behageligt sted at vokse op.”

Ung mand, mellemstor by

De unge fortæller om at høre til, der hvor de er sammen med deres nærmeste familie og venner, og de unges barndom tillægges ofte en særlig betydning i forhold til oplevelserne af at høre til et sted. I takt med at de bliver ældre, får de unges venner og fritidsaktiviteter en øget betydning for og plads i udviklingen af sociale relationer og fællesskaber. Interessefællesskaber løsriver sig fra de konkrete familiebaserede, geografiske institutioner og udvikler sig i forlængelse af de unges arbejde, uddannelse og kulturelle engagementer – såvel fysisk som virtuelt.

De unges myndighed og delvise økonomiske selvstændighed hjælper med til at frigøre de unge fra de sociale familiestrukturer, men der er forskel på, hvordan de unge oplever og håndterer denne proces, og deres muligheder for at have mobilitet og valgmuligheder. På den måde er der en tydelig social differentiering imellem og forskel på de unge, der lever i en storby, en mellemstor by og en lille by. Hvor unge fra en lille by og en mellemstor by oplever et strukturelt pres for at søge mod større byer for at finde uddannelse, interessefællesskaber og karrieremuligheder.

6.1 Jeg er bare en almindelig dreng fra Skovby

En ung mand fra en storby oplever sig selv som tilhørende i det danske samfund, og han udtrykker det således:

”Jeg er utrolig stolt af at være dansker. Det er virkelig et privilegium... de muligheder jeg har og det jeg kan i Danmark og har fået af Danmark. Det er vigtigt også at sætter pris på det.”
Ung mand, storby

Og som en besyngelse af det fælles nordiske er der en ung mand, der udpeger det fælles nordiske sprog og kultur som noget der er ”mega hyggeligt”:

”Jeg tror det er den socialistiske universelle velfærdsmodel, som jeg gerne være en del af. Jeg kan ret godt lide det skandinaviske samarbejde, det er mega hyggeligt. Et fællessprog, hvor vi kan tale to forskellige sprog og stadig forstå hinanden. Det kan jeg godt lide.”
Ung mand, storby

Det er ikke alle unge i undersøgelsen, der på samme måde ligefrem udtrykker, at de er stolte af at være danske. Ikke på den måde at forstå, at de unge adspurgt fortæller om, at de ikke føler sig hjemme, der hvor de bor eller at de ikke oplever at have steder i deres liv, hvor de hører til. For nogle unge er det mere en selvfølgelighed og udtalt oplevelse af at være dansk. En ung mand fra en lille by i et tyndtbefolket område siger det enkelt:

Ung mand: ”Jeg er bare en almindelig dansk dreng fra Skovby.”

Forsker: ”Men hvordan forstår du dig selv, på vej til at blive en ung fra Skovby, eller er du fra et andet sted?”

Ung mand, lille by: ”Nej, jeg aner det ikke, det tænker jeg ikke over.”

Forsker: ”Er du bare en ung dansk dreng?”

Ung mand: ”Ja, det vil jeg sige, ja.”

Forsker: ”Hvad tænker du?”

Ung mand: ”Ja, at jeg er én fra Skovby.”
Ung mand, lille by, tyndt befolkede område

Det der træder tydeligt frem i forhold til tilhør, det er betydningen af det lokale for de unges trivsel og hjemmefølelse – at høre til er at være hjemme.

Ung kvinde: "Vi har det godt."

Ung mand 1: "Du får penge for at gå i skole her."

Ung mand 2: "De fleste i Danmark kan blive enige om at man er forholdsvis privilegerede i forhold til resten af verden."

Ung kvinde og to unge mænd, mellemstor by, udsat område

At være dansk opleves af størstedelen af unge, som en selvfølgelighed, men også som et gode, der bliver anerkendt når Danmark sammenlignes med andre lande udenfor Norden, hvor mennesker lever under fattigdom, sult, nød og uretfærdige livsforhold.

6.2 Jeg er en rigtig dansk viking – at føle sig dansk

Som en national identitet er det at være dansk dog også forbundet med en række modsætningsfulde erfaringer og følelser for mange af de unge, i undersøgelsen, der har en anden oprindelse end dansk, hvis forældre ikke er etnisk danske og som derfor udgør en etnisk dansk minoritet. Således blev det tydeligt for en del unge, at de er vant til at skulle forholde sig til, hvordan andre ser på dem og deres identitet, som tilhørende en anden kultur, ved f.eks. at være mørk i huden eller skille sig ud fra en gennemsnitlig dansk kropslig fremtoning på anden vis. Selvom disse unge oplever at blive anset som mindre danske, så ændrer det ikke ved, at de selv opfatter sig som danske og hørende til i Danmark.

Som f.eks. disse unge kvinder fra et udsat område i en storby:

Ung kvinde 1: "Jeg er en rigtig dansk viking."

Ung Kvinde 2: "[synger] I Danmark er jeg født, her har jeg hjemme."

Ung kvinde 3: "Jeg vil sige 10 (på skalaen), jeg føler mig rigtig, meget dansk."

Tre unge kvinder, storby, udsat område

At føle sig hjemme det sted man bor eller er vokset op, er der mange unge, der oplever som en stærk tilknytning til kvarteret. Det handler om venner og familie, og det kan også handle om selve det område, hvor de sociale relationer er tæt vævet sammen på tværs af familier og bekendte og naboer i de forskellige boliger. Det kan give en oplevelse af, at alle kender alle og at alle beboerne i området kan interessere sig for hvem den unge er. For denne unge kvinde, bliver det beskrevet som en positiv følelse af at være hjemme, hvor alle kender én – også selvom den unge ikke kender dem.

"Jeg er blevet lidt træt af Mellemstorby, jeg elsker den, men jeg vil bare gerne væk. Når du bliver ældre, fx 20 år, så flytter du ind til København, men lige så snart du gerne vil stifte familie, så flytter du tilbage."

Ung kvinde, mellemstor by

"Jeg føler at halvdelen af de ældre, der bor i området, det er mine bedsteforældre og det er virkelig, sådan noget man ikke ser normalt. De hilser alle og spørger, 'Hej, hvordan har du det?'"

Ung kvinde, mellemstor by

Det danske samfund fungerer som et bagtæppe for en oplevelse af at høre til, for langt de fleste, men det er livet i hverdagen med venner og familie i velkendte miljøer og lokalområder, der har størst betydning for de unges oplevelse af at høre til.

7. Opsamling

Overordnet set, så har danske unge det godt. Unge har gode muligheder for at udtrykke sig i Danmark. Unge har gode muligheder for at få indflydelse i samfundsmæssige beslutningsprocesser. Unge føler sig frie og privilegeret i Danmark, men ikke alle unge har de samme muligheder for at være en del af et fællesskab, gøre brug af et godt socialt netværk og udtrykke deres personlige identitet, lyster og behov. På baggrund af den udbredte tilfredshed, som de unge altså udtrykker med at være ung i Danmark, kan det virke forkert alligevel at forsøge at formulere en række kritiske opmærksomheder. Ikke desto mindre må det være netop de forhold som unge rejser kritik af, som er de vigtigste at tage med videre i en diskussion af hvad der skal gøres for at udvikle unges oplevelser af social inklusion i Danmark. Og videre i forhold til hvilket arbejde, der skal gøres i Norden?

For det første er det vigtigt, at spørgsmålet omkring unges sociale inklusion gøres til genstand for en social differentiering. Der er en tydelig geografisk skævhed i de muligheder og ressourcer som unge har til rådighed i små og mindre byer sammenlignet med unge i storbyen. En skævhed der forstærkes i relation til de unges familiemæssige, sociale og kulturelle ressourcer og de unges beskrivelser af udsathed. Selvom stort set alle unge udtrykker, at de føler tilhør til det sted de bor, så er det langt fra alle, der kan fortælle om flere steder at de oplever positive fællesskaber.

Flere af de centrale tematikker går på tværs af undersøgelsens unge, men der er unge som har færre sociale relationer og voksne de kan stole på, dårligere økonomi, færre kulturelle aktiviteter og mere tid alene, afsondret fra andre unge, samt flere dårlige skole og uddannelseserfaringer. Det er unge som er mere socialt udsat og truet på deres sociale inklusion. Der er unge, som ikke ved, hvad de har lyst til og mulighed for, og som har svært ved at sætte ord på, hvad de ønsker sig af fremtiden udover at tjene nogle flere penge, flytte hjemmefra eller at få en ny bolig, at få et arbejde, og at få råd til at købe en bil. Kontrasten er stor til de unge, der fortæller om al den hjælp de får i deres liv og til de unge, der fortæller om deres drømme om at gøre jorden til et bedre sted for alle, og om nogle unges ambitioner om at blive den første "sorte" statsminister i Danmark.

Der er en geografisk og uddannelsesmæssig ulighed, der viser sig ved at unge, der i forvejen udgør en minoritet, i forhold til ældre aldersgrupper, i ydre områder, har færre uddannelsesmæssige muligheder, hvilket forstærkes af rekrutteringsmønstret i forhold til ungdomsuddannelser, hvor 2/3 dele af en ungdomsårgang vælger en gymnasial uddannelse. Det betyder, at disse unge kommer til at indtage en dobbelt minoritetsposition. Ikke ung som de fleste og ikke rigtigt voksen.

De målrettede indsatser overfor unge i forhold til involvering, deltagelse og indflydelse i lokal- og kommunalpolitik samt sociale projekter, har stor betydning for de unge som rekrutteres og involveres. Disse unges erfaringer fra ungeråd, elevråd og socialt

arbejde viser sig tydeligt i de unges sprog, deres kendskab til og engagement i sociale og samfundsmæssige spørgsmål.

Der er en skævhed i forhold til de unge som tilhører en etnisk og seksuel minoritetsgruppe, der oplever mere diskrimination i mødet med andre unge, voksne, uddannelses- og sundhedssystemer. Disse forhold forstærkes af de unges geografiske hjemsted og sociale boligforhold.

Der er en skævhed mellem unge kvinder og mænd, hvor flere kvinder oplever at blive udsat for diskriminering og krænkelse i det offentlige rum og dette forstærkes af kvindernes etnicitet, religion og sociale adfærd. Det er i høj grad mænd, der udsætter kvinder for nedværdigende og krænkende handlinger og udsagn. Det være sig indenfor familien, den etniske gruppe, det sociale område.

Der er en skævhed i forhold til unges oplevelser af diskrimination i forhold til skole og uddannelse, hvor flere minoritetsdanske unge mænd oplever, at deres etnicitet er en hindring for deres følelse af at være ligestillet med andre unge.

Der er en udpegning af skole og uddannelse, som steder, hvor der lægges et meget stort pres på unge, og hvor de unge på tværs af undersøgelsen oplever at blive dårligt behandlet af voksne. Denne ulighed forstærkes af de unges forskellige minoritetstilhør og af de unges forskellige sociale og psykiske problemer og støttebehov.

De unge i undersøgelsen fortæller om, hvordan de oplever, at unge ikke tæller på samme måde som voksne, og at unge ikke får samme omsorg som børn. Her er der forskel på de unge, og deres adgang til voksne personer at betro sig til. Således er der nogle unge, der ikke har voksne udover deres forældre, andre unge har ikke nogle voksne udover deres kommunale kontaktperson. Begge eksempler viser en øget sårbarhed og behov for social støtte, når man som ung går fra at have været barn og nu skal lære at være voksen.

8. anbefalinger

Mange unge i Danmark oplever i deres hverdag, at blive uligestillet, diskrimineret og nogle ligefrem krænket på grund af fordomme og forestillinger om, hvordan man skal se ud og opfører sig, for ikke at falde uden for normer for korrekt danskhed, kønnethed, seksualitet, og udseende eller institutionel identitet. For en del unges vedkommende finder disse oplevelser sted i relation til samfundsservice og velfærdsinstitutioner, hvilket påberåber en særlig omtanke og videre udvikling af de institutioner, som unge indgår i til hverdag, så de ikke skal opleve at blive krænket, når de beder om hjælp fra velfærdssamfundet. Der er brug for at udvikle mere inkluderende og anerkendende samfundsinstitutioner og velfærdspraksisser, hvor der er plads til dialog mellem professionelle voksne og unge. Velfærdspraksisser hvor unge kan opleve at blive lyttet til og spurgt til, så de unges oplevelser og viden bliver anerkendt og aktiveret i arbejdet med at finde frem til de rette støtteaktiviteter og indsatser.

I det hele taget virker danske unge til at opleve et stort pres i forbindelse med at være ung, og det er ikke kun socialt udsatte og sårbare grupper af unge, der oplever at have brug for støtte og hjælp i hverdagen for at kunne klare deres forskellige udfordringer og problemstillinger som ung. Her er det også bemærkelsesværdigt at så mange unge fortæller om deres oplevelser af ikke at have tid nok i deres liv til at gøre de ting som de har lyst til. Mange unge siger eksplicit, at uddannelseskravene til unge skaber et stort pres for at være succesfuld og at præstere samt, at lærere besidder et stort ansvar i den forbindelse. Lektier, opgaver, eksamener og karakterer beskriver, for de unge, dimensioner, der for mange opleves hierarkiske, diskriminerende og uretfærdige over for unge. Det virker påkrævet at igangsætte et systematisk arbejde for at modvirke uddannelsernes negative indvirkning på danske unges oplevelser af personligt selv-værd, social trivsel og kulturelt medlemskab.

Hvis unges oplevelse af indflydelse på eget liv skal udvikles, så er det ikke nok at blive ved med at tænke det som et spørgsmål om at styrke unges engagement i politisk arbejde for demokratisk repræsentation. De unge taler et tydeligt sprog, når de formulerer et ønske om at blive værdsat og anerkendt som ligestillede i deres hverdag og i deres møder med velfærdssystemer. Heri formulerer de unge en kritik af samfundet, systemet og institutionernes forvaltning af unges frihed og ligestilling ift. at blive hørt, involveret og anerkendt som en myndig og kompetent person – som en borger.

Så i stedet for, at unge skal finde veje at regulere sig selv for at blive set som legitime modtagere af velfærd, så bør det i stedet for være samfundets institutioner, der udvikler måder, hvorpå unges viden og erfaringer kan anerkendes som selvfulgelige perspektiver i institutionernes og borgernes dialog og gensidige udvikling af viden og problemløsning.

Der er et behov for at udvikle en mere differentieret tilgang til arbejdet med unge mennesker, der, på tværs af alder, interesserer sig for de unges liv og erfaringer og

anerkender deres viden og ønsker. Unge har ikke mindre brug for hjælp og støtte til at finde tilhør i deres hverdagsliv end børn, men unge har brug for hjælp til at finde måder at udtrykke deres mangfoldige drømme på, i en proces, der også handler om at danne en myndig og robust voksenidentitet. At blive hørt og blive spurgt til, hvordan de unge i dag ser på sig selv og deres verden, og lade dette indgå i en fortsat samtale og udvikling af det sociale og det politiske, må være en vigtig ambition i et nordisk, demokratisk velfærdssamfund.

Litteratur

- Børn og unge i Danmark – velfærd og trivsel (2018) VIVE, Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd, København.
- Follesø, Reidun (2018) Kan jeg se det du ser? Om perspektiv i ungdomsforskning.
- Hansen, S. J., & Ramsbøl, H. (red.) *Perspektiver på udsathed* (2017) Hans Reitzels Forlag.
- I Mette Pless og Niels Ulrik Sørensen eds. *Ungeperspektiver: Tænkninger og tilgange i ungdomsforskningen*, Aalborg Universitetsforlag, Kap. 12. s 245-265.
- Larsen, L., Thingstrup, S. H., Wulf-Andersen, T. Ø. & Mogensen, K. H., (2014) Ungdomsliv og erhvervsuddannelse: Unges billeder af livet i og uden for erhvervsuddannelserne Roskilde: Roskilde Universitet. 16 s.
- Larsen, L., Wulf-Andersen, T. Ø., Nielsen, S. B. & Mogensen, K. H. (2016) Udsatte unges uddannelsesdeltagelse: Tilhør og steder som teoretiske perspektiver I *Sociologi i Dag*. 46, 3-4, s. 110-129.
- Mogensen, K. H., Wulf-Andersen, T. Ø. & Larsen, L., (2017), Unge mænd og biler: Tilhør indenfor og udenfor skolen I *Nordisk Velfærdsforskning*. 2, 1, s. 39-52.
- Mogensen, K. H. (2016) Krop, maskulinitet og risiko i forståelser af unge mænds sundheds- og uddannelsesmæssige udsathed. *Ulighed i sundhed: Nye humanistiske og samfundsvidenskabelige perspektiver*. Lehn-Christiansen, S., Liveng, A., Dybbroe, B., Holen, M., Thualagant, N., Aamann, I. C. & Nordenhof, B. (red.). Frederiksberg: Frydenlund Academic, s. 53-75 23 s. (Sundhed, Samfund og Kultur; Nr. 1, Bind 2016).
- Mogensen, K. H., (2016), Om drenges humor, intimitet og modstand i ungdomsuddannelse I : *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*. 2016, 1, s. 22-33 12 s.
- Nielsen, S. B. & Mogensen, K., (2013) Forståelse for drenge? Om behovet for teoretiske perspektiver på køn og uddannelse under forandring. I *Drenge og maskuliniteter i ungdomsuddannelserne*. Helms Jørgensen, C. (red.). Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, s. 25-48 23 s.
- Nielsen, S. B. & Mogensen, K. H. (2018) "Måske er jeg bare en følsom mand?": Om konsekvenser af pædagogstuderendes kønsskabelse for mandlige studerende, Drenge og mænds inklusion på kønnede uddannelser: Erfaringer fra deltagerorienteret uddannelsesudvikling og forskning i praksis. Baagøe Nielsen, S., Thingstrup, S. H., Brodersen, M. & Hersom, H. (red.). Frederiksberg: Frydenlund Academic, s. 167-194 (Uddannelse og læring; Nr. 1).
- Saarinen, Y. (2019). Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Wulf-Andersen, T. Ø., Larsen, L., Mogensen, K., Thingstrup, S. H., Hjort-Madsen, P. & Nielsen, S. B., (2012), Unge, uddannelse og ungdomsliv i sjællandske udkantsområder Roskilde Universitet. 16 s.

Summary

This report is based on a series of focus group interviews with young adults aged 17–23 who live in different parts of Denmark. The study was conducted by researchers from Roskilde University in a period before and after the summer of 2019. The report presents the young people's thoughts and experiences of being socially included in their everyday lives.

Overall, Danish young people experience having many opportunities to participate and get involved in their everyday lives. The Danish young people say that they have a place where they feel at home and one or more communities where they can feel at home. The report shows that there are geographical and social differences in Danish young people's opportunities to experience themselves socially included, to experience equal opportunities for education, housing and work as well as discrimination in everyday life for ethnic and sexual minority youth.

Many Danish young people experience being free to do what they want and want to do without feeling limited in it. However, many Danish young people experience that they are assessed as being less competent and knowledgeable by "real" adults due to their age. It is a contradictory experience of not really being an adult and therefore not being taken seriously. Some Danish young people say that they experience discrimination in their everyday lives because of their ethnicity, sexuality and gender.

Several Danish young people experience that there are many opportunities for young people who want to get involved politically and who want to help change society, and these young people experience that the wishes of young people are listened to and acted upon. Another group of Danish young people say that it is important as a young person that someone wants to listen to one, just as it is important to be able to listen to other young people's different experiences and experiences. Some young people experience that there is a lack of concrete invitations for young people to help decide.

The young people demand more systematic work to create involvement for all kinds of young people so that young people can also experience that they influence their own lives. A group of Danish young people experience that targeted social and democratic efforts act as concrete organizations of the young people's everyday life, where they experience being with young people who may have the same problems and challenges but also some common wishes and dreams. Not least, these projects and initiatives constitute an important space for young people's respectful and developing encounters with professional adults, which are highlighted by young people as invaluable and irreplaceable.

Surprisingly, many young people experience school and education as linked to several negative experiences of pressure and dissatisfaction, bullying and insecurity. These experiences are highlighted by young people as blocking their action opportunities and prospects, as well as not least the young people's desire and courage to learn new

things. All Danish young people talk about their relationship with an adult they can trust and trust. All Danish young people experience that they know an adult who can and will help them with the problems they experience. The difference in the Danish young people's experiences of having an adult in their lives depends on the extent to which the young people are dependent on support and help from welfare professional systems and institutions. That difference becomes apparent when the most important adults for young people are professional adults.

Recommendations

It can be recommended to work on developing initiatives that counteract young people's experiences of being discriminated against in their encounters with welfare institutions, not least young people who belong to minorities.

It can be recommended to work on developing initiatives that counteract young people's experiences of being under great pressure in school and education which results in dissatisfaction.

It can be recommended to work on developing initiatives that increase the experience of young people's invitation, participation and commitment to seek influence on politics and everyday life – not least intending to differentiate and counteract the inequality of minority youth.

Bilag

Bilag 1. Informationsbrev

Vil du hjælpe med til at give unge en stemme?

Projektet Nabo ønsker at skabe viden om unge menneskers sociale inklusion i samfundet; hvordan unge oplever deres muligheder for deltagelse, indflydelse og tilhørsforhold både i det lokale og nationale samfund. Herunder hvordan dette ser ud i forskellige områder i landet. Derfor vil forskningsprojektet undersøge, hvordan unge selv beskriver og oplever bl.a. muligheder for uddannelse, arbejde og fritidsaktiviteter i lokalområdet, demokratisk indflydelse, hvor og med hvem de føler tilhør etc. Nordisk Råd ønsker et særligt fokus på, hvordan unge oplever deres muligheder for at få indflydelse og oplevelser af social inklusion i deres hverdag, således at der kan udvikles nye og bedre politiske indsatser.

Vi håber, at I har mulighed for at hjælpe os med at etablere kontakt til unge mellem 18-23 år, der har lyst til at deltage i undersøgelsen. Der må gerne være en diversitet i gruppen, eksempelvis i form af både piger/unge kvinder og drenge/unge mænd.

De unge, der ønsker at deltage i projektet, skal medvirke i et fokusgruppeinterview af 3 timers varighed inkl. pauser, der vil finde sted i de unges lokalområde. Interviewet ledes af to projektforskere Tine og Kevin, og der er plads til, at 4-6 unge kan deltage. Der vil blive serveret drikke, spise og snacks som forfriskninger undervejs samt evt. aftensmad til deltagerne. Tidspunktet skal aftales nærmere, men det foregår først på aftenen, så de unge har mulighed for at deltage, selvom de eventuelt er ved at tage en uddannelse eller har et arbejde.

Vi sætter stor pris på, at I vil hjælpe os videre med projektet, og håber at I også finder projektet interessant. De konkrete interviewaftaler taler vi nærmere om, og I vil snarest høre fra os pr. telefon. Vi har mulighed for at være yderst fleksible omkring afholdelsen af interviewet, men vi håber på at kunne afholde det inden påske.

Kort om forskningsprojektet

Forskningsprojektet Nabo er en del af en fælles, større nordisk undersøgelse af unges sociale inklusion i Norden, som er organiseret og finansieret i regi af Nordisk Ministerråd. Projektet ønsker på tværs af de nordiske lande at give en stemme til unge mellem 17-23 år, og skabe ny viden om denne aldersgruppes sociale inklusion. Der mangler indsigt i netop denne gruppe, da de ikke i samme grad som yngre børn og unge tager del i daginstitutioner, skoler og uddannelsesinstitutioner, som mange undersøgelser tager afsæt i.

Nabo-projektets danske del afsluttes med udgivelsen af en rapport af Nordisk Minister-råd i efteråret 2019. Rapporten vil være offentligt tilgængelig, og vi vil sende en digital version til jer, når arbejdet er afsluttet. I får således mulighed for at anvende den viden, forskningsprojektet skaber. Har I nogle spørgsmål til projektet, eller har I andre ønsker i forhold til udveksling, så må I ikke tøve med at henvende jer.

Vi ser frem til at høre fra jer.

De bedste hilsner

Kevin Holger Mogensen og Tine Elisabeth Barrett

Institut for Mennesker og Teknologi, Forskningsgruppen Uddannelse, Social Inklusion
og Profession, Roskilde Universitet

Bilag 2. Interviewguide Nabo – Social inklusion af unge i Norden – Danske unge

MULIGHEDER FOR DELTAGELSE I FORSKELLIGE ASPEKTER AF SAMFUNDSLIVET

15 MIN

STARTTID:

- **Fortæl hvad du laver i din fritid** (*det kan f.eks. Være fritidsaktiviteter fx sport, idræt, ungdomsklub, foreningsliv; kulturelle aktiviteter som fx teater, dans spille musik, museum osv.?*)
- **Er der noget som du gerne vil lave som du ikke kan gøre? Hvad er det?**
- **Hvorfor kan du ikke gøre?** (fx at du ikke får lov, at muligheden ikke findes i der hvor du bor, at det er for dyrt, forkerte personer osv.)
- **Hvor meget af det du ønsker at gøre kan du gøre?**

SKALA: Marker med et klistermærke GRØN på skalaen på bordet, hvor 1 er ingenting og 10 er alt

MULIGHEDER FOR INDFLYDELSE

25 MIN

STARTTID:

- **Må du være med til at bestemme hvad som sker i din familie?** (*fx hvad skal I spise til middag, lave i ferien, hvad tid du skal være hjemme om aftenen, hvilke venner du må ses med og hvilken sofa I skal købe*)
- **Må du være med til at bestemme fx når noget forandres i dit boligområde/lokalområde? Hvordan gør du det?** (*fx belysning, opføre en park, steder at hænge ud*)

SKALA: Marker med hver deres klistermærke ROSA på en skala 1-10 hvor 1 er ingenting og 10 er meget.

- Hvorfor tror du at I har placeret jer således på skalaen?
- Tror du at det er lettere eller sværere for dig at være med til at bestemme sammenlignet med andre i den del af landet du bor – regionen, kommunen?
- Er der nogen der har spurgt dig om sådanne spørgsmål eller har opfordret dig til at sige din mening? Hvem har gjort det? Gjorde du det efterfølgende – gav din mening til kende?
- **Hvis vi ser bort fra dit lokale boligområde hvad mener du om spørgsmål der omhandler alle beboere i området – kommunen (navnet på den konkrete kommune eller region)?** (*fx hvor og hvornår der går busser og tog, hvor der findes idrætsfaciliteter og ungdomsklubber og hvad man kan foretage sig hvilke job der findes der hvor du bor indkøbsmuligheder, butikker og adgangskravene til universitet, og professionshøjskoler og erhvervsuddannelsescentre*)

- Mener du at det er vigtigt at du kan være med til at bestemme i spørgsmål vedrørende dit liv? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- Mener du at det er vigtigt at støtte op om det der er rigtigt og at protestere mod det som er forkert? Hvorfor eller hvorfor ikke?
- **Har du prøvet at få noget ændret som du ikke har kunne lide? Hvordan gjorde du det?** *(eksempel fra tidligere omkring hvad de ønsker at ændre, fokus på større spørgsmål, udenfor boligområdet, kommunen)*
 - Hvad er vigtigt for at du gerne vil være med til at forholde dig til sådanne sager?

RESSOURCER – SOCIAL STØTTE OG SOCIALE NETVÆRK

25 MIN

STARTTID:

- Hvis der er noget som du ikke ved hvordan det fungerer i dit område eller i din kommune, hvad skal du gøre for at finde ud af det?
- Kender du mange personer i dit område? Hvordan og hvornår mødes I?
- Kender du personer fra andre områder også? Er de flere eller færre end dem fra dit eget område? Hvordan har du lært dem at kende?
- Hvis du behøver hjælp til noget praktisk hvem kan du så bede om hjælp? *(fx til at skrive en jobansøgning, lappe en cykel, få et lift et sted hen, klage over en ting som er gået i stykker?)*
- Kan du få dit eget sted at bo? Det job du gerne vil have eller uddanne dig, hvis du bliver boende i området?
 - Er det lettere eller sværere at gøre det andre steder eller områder?
 - Hvis du har behov for et arbejde kan du så få det?
- Hvis du vil fortælle noget som du ønsker at personen skal holde for sig selv, hvem vil du så tale med?
- Er du tilfreds eller ikke tilfreds med den støtte du kan få af voksne personer i din nærhed?

SKALA: Marker med hver deres klistermærke RØD på en skala 1-10 hvor 1 er meget utilfreds og 10 er meget tilfreds.

(EVT.) **POST IT** – (skriv tre-5 ord) **ANONYMISERET:** Hvad er det sværeste ved at være ung?

URETFÆRDIG BEHANDLING

15 MIN

STARTTID:

Oplever du at nogen har haft fordomme om dig og at du er blevet uretfærdigt behandlet i en eller anden sammenhæng?

SKALA: Marker med hver deres klistermærke GUL på en skala 1-10 hvor 1 er Altid 10 er Aldrig (OBS – SKALAEN ER VENDT)

- (Det kan være ud fra køn, alder, funktionsnedsættelse, etnicitet, religion, kønsidentitet og kønsudtryk, seksuel orientering, bosted og udseende.)
 - Hvad tænker du om at I har placeret jer således på skalaen?
 - *Hvem eller hvilke er det som har udsat dig for det? I hvilken anledning?*
 - *Hvordan oplevede du det?*
 - *Har du set andre som er blevet udsat for uretfærdig behandling*

OPLEVEELSE AF INKLUSION OG DELTAGELSE

20 MIN

STARTTID:

- **Hvordan vil du beskrive det område du bor i?** (føler du dig hjemme – hvorfor eller hvorfor ikke?)
- **Føler du dig som en** (navn på regionen, københavnere, nørrebroer etc.)
- **Føler du dig som del af et større fællesskab fx Danmark som land, et fællesskab på www online community eller som en del af et etnisk eller religiøst eller politisk fællesskab? Hvilke i så fald?**
- **Føler du dig hjemme det sted du bor, a) stedet du bor, b) regionen hvor du bor, c) et andet større fællesskab, d) Danmark som land.**

SKALA: marker med hver deres klistermærke a) =GRØN, b) =ROSA, c) =GUL, d) =RØD på Skala 1=Føler mig slet ikke hjemme 10= føler mig helt hjemme (NYT SKALABLAD)

- Hvorfor tror du at I har placeret jeres som I har gjort?
- Tror du at de fleste mennesker omkring jer føler sig hjemme i et større fællesskab? Hvorfor? Hvorfor det?

Afsluttende spørgsmål**5+5 min****Starttid:**

- Hvad skulle nødvendigvis forandres for at du skal opleve at du har de samme forudsætninger som alle andre?
 - Hvis ansvar er det at ændre herpå?
- Det vi har talt om her i dag handler om at føle sig som en del af det sted hvor man bor og at man her oplever at have en rolle – betydning. Hvad betyder det for dig?

POST-IT: Skriv 3-5 ord på post-it ANONYMISERET

Nordisk Ministerråd
Nordens Hus
Ved Stranden 18
1061 København K
www.norden.org

NABO – unges oplevelser af social inklusion i Danmark

Nabo er et projekt, som blev lanceret under det svenske formandskab for Nordisk Ministerråd i 2018. Projektet ledes af den svenske Myndighet för ungdoms- och civilsamhällesfrågor i perioden 2018-2020 og har til formål at synliggøre de nordiske unges perspektiv på social inklusion. Unge menneskers stemmer bliver hørt i spørgsmål om deres liv. Og på basis af denne viden vil de få mulighed for at deltage i og påvirke politiske beslutninger.

De unge bliver opfordret til at beskrive deres hverdag og fortælle, hvordan de oplever deres muligheder og barrierer. Ud fra deres beretninger opbygger Nabo et rammeværk af succesfaktorer for social inklusion i Norden. Denne rapport er baseret på fokusgruppeinterview med unge på forskellige steder i Danmark.

Lignende studier gennemføres i de øvrige nordiske lande samt i Færøerne, Grønland og Åland.